

BUREAUS VOOR ONTMOETING MET MOSLIMS

Rooms Katholieke Kerk in Nederland: Berry van Oers

Postbus 13049, 3507 LA UTRECHT. Tel. (+31)030-2326936

Rooms Katholieke Kerk in België: Simon Lambregs, pr.

Gemeenteplein 11/21 B-3620 Lanaken Tel. 0032-89772595

Protestantse Kerk in Nederland: Jan Post-Hospers

Postbus 8506, 3503 RM Utrecht Tel. (+31) 030-8801880

REDACTIE:

Alper Alasag

Ton Crijnen

Hans Haafkens

Simon Lambregs

Nico Landman

Berry van Oers (kernredactie)

Piet Reesink (eindredactie)

Gé Speelman

Esther Struikmans (kernredactie)

Abonnementen 2013 : (4 nummers)

Binnenland: 19,95 €

Buitenland : 25,25 €

Losse nrs. : 5,70 € **plus** portokosten

<http://begripmoslimschristenen.jouwweb.nl>

Abonnementen worden telkens verlengd met het volgend kalenderjaar als opzegging niet heeft plaatsgevonden. Opzegging dient in het voorgaande jaar vóór 1 november schriftelijk te zijn geschied.

Lay-out : P. Reesink

Advertentietarieven op aanvraag.

ADMINISTRATIE, abonnementen, nabestellingen:

Secretariaat RK Kerkgenootschap in Nederland

Financiële administratie

Postbus 90.189

4800 RN Breda

Tel. 076- 522.34.44

Email: secretariaat@bisdombreda.nl

Voor het overnemen van artikelen is toestemming van de uitgever nodig

Dit nummer van Begrip gaat over drie namen van God: de Levende, de Barmhartige, de Vergevende. Een christen, Pier Tolsma, en een moslima, Nora Asrami, vertellen wat deze namen voor hen betekenen. Esther Struikmans en Alper Alasag situeren deze namen binnen resp. het christendom en de islam. Gé Speelman geeft een nabeschouwing en Jan Post Hospers komt met een praktische handleiding voor groepen die met deze namen aan de slag willen gaan. Het Leerhuis somt deze '99 mooiste namen' op, ook voor christenen herkenbaar. Helaas heeft de dialoog weer voorstanders verloren. De gekalligrafeerde teksten, gefotografeerd door P. Reesink, komen uit de Molukse moskee An-Noer in Waalwijk en vooral uit de nieuwe Turkse Abdulkadir Geylani moskee, eveneens in Waalwijk.

(<http://www.youtube.com/watch?v=xy17UkwH3gk> en <https://www.facebook.com/A.K.GeylaniMoskee>)

Leerhuis, de 99 mooiste namen, P. Reesink	bl. 2
De levende, de Barmhartige, de Vergevende, P. Tolsma	bl. 8
De liefhebbende, de Barmhartige, de Vergevende, N. Asrami	bl. 12
Christelijk perspectief, E. Struikmans,	bl. 15
Islamitisch perspectief, A. Alasag	bl. 18
Nabeschouwing, G. Speelman	bl. 27
Praktische Handleiding, J. Post Hospers,	bl. 32
Boeken	bl. 34
Van her en der	bl. 39

Leerhuis: de 99 mooiste namen

Door P. Reesink

De 99 'mooiste namen' van God volgens de islam

1 De Barmhartige, de Genadevolle 2 De Genadevolle 3 De Koning 4 De Heilige 5 De Vrede 6 De betrouwbare, Die veilig maakt 7 De Beschermmer 8 De Machtige, Sterke 9 De Onweerstaanbare 10 Die verheven is in trots en grootheid 11 De Schepper 12 De Ontwikkelaar; Die het niet-bestaande tot bestaan brengt. 13 De Vormgever 14 De Vergever (van zonden) 15 De Wreker (namens de onderdrukten) 16 De Vrijgevege 17 De Schenker van onderhoud 18 Die (alles) open maakt 19 De Alwetende 20 De Beperker 21 De Verruimer 22 Die vernedert 23 Die verheft 24 Die eer geeft 25 Die eer ontnemt 26 De Alhorende 27 De Alziende 28 De Rechter 29 De Rechtvaardige	30 De Tedere, Subtiele 31 De Bewuste 32 De Zachtmoedige, Verdraagzame 33 De Ontzaglijke, Grote 34 De meest Vergevensgezinde 35 De meest Dankbare 36 De Allerhoogste 37 De Allergrootste 38 De Behoeder, Beschermmer 39 De Onderhouder; 40 De Opsteller van de rekening 41 De Majestueuze 42 De Edelmoedige, De Gastvrije 43 De Waakzame 44 Die antwoord geeft; 45 De Alomvattende 46 De Wijze 47 De Liefhebbende 48 De Luisterrijke; De Eervolle 49 De Opwekker uit de dood 50 De Getuige 51 De Waarheid, De Realiteit 52 de Gevolmachtigde, de Verantwoordelijke 53 De Sterke 54 De Standvastige 55 De Beschermende Vriend 56 De Prijzenswaardige 57 De Optekenaar; Die alles omvat 58 Die doet beginnen; de Voortbrenger

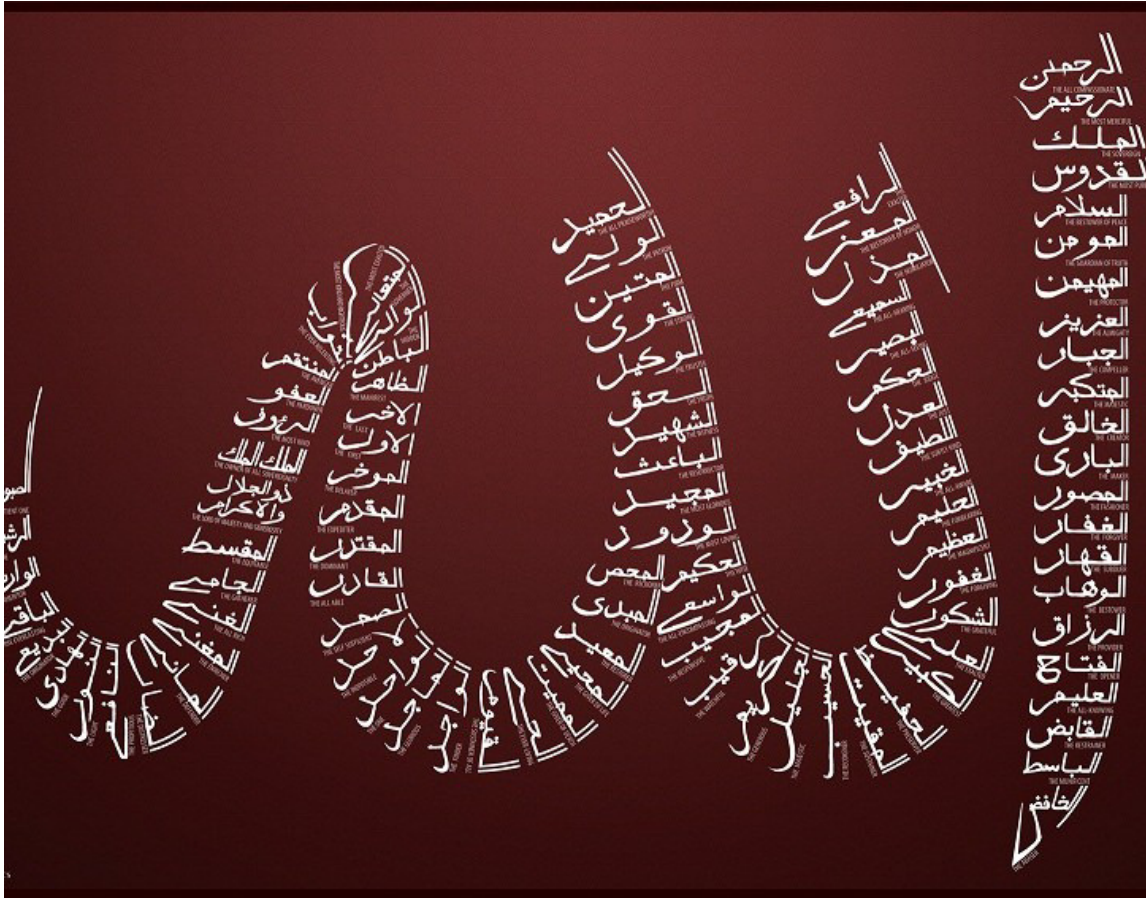
- 59 Die doet terugkeren 60 Die doet leven
 61 Die doet sterven
 62 De Levende
 63 De Zelfstandige; Zelfbestaande
 64 Die (alles gereed) vindt;
 65 De Nobele , de Glorieuze
 66 De Unieke
 67 De Ene; Die onverdeeld is
 68 De Onafhankelijke
 69 De Machtige
 70 De Almachtige, de Beschikker
 71 Die naar voren plaatst; de Bevorderaar
 72 Die naar achteren plaatst; de Vertrager;
 73 De Eerste
 74 De Laatste
 75 De Zichtbare; de Openlijke
 76 De Verborgene ; de Innerlijke
 77 De Bestuurder
 78 De Meest Verhevene
 79 De Goede; de Plichtsgetrouwe;
 80 De steeds Terugkerende;
- 81 De Vergelder
 82 Die (zonden) vergeeft
 83 Die barmhartig, mild is
 84 De Bezitter van Soevereiniteit
 85 Die glorie en eer bezit en schenkt
 86 Die recht doet; de Billijke, Onpartijdige
 87 Die samenbrengt
 88 De Rijke ; de Zelftoereikende
 89 De Verrijker
 90 Die afweert, verhindert
 91 De Brenger van Ellende, Nood
 92 Die gunsten en winst verleent
 93 Het Licht
 94 De Gids
 95 De Wonderbaarlijke, Onvergelijkbare
 96 De Blijvende
 97 De Erfgenaam
 98 Die (naar het juiste pad) leidt : de Gids
 99 De Geduldige

Allahu

Al-Haqq

God, de Waarheid, de Realiteit

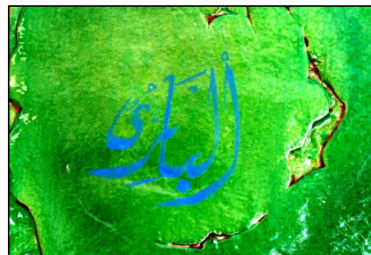

De 99 'schone namen' van Allah. Dit is een vertaling van het Arabisch al '*asmâ alhusnâ*, lett. 'de schoonste namen'. Hierbij wordt de naam Allâh niet meegerekend. In de illustratie hierboven vormen de 99 namen samen de naam Allah. De nummering begint dus bij de Barmhartige. Vierentachtig namen komen rechtstreeks uit de Qor'ân. De nrs. 41, 64, 77, 86, 90, 91, 92, 96, 99 staan niet in de Qor'ân. De nrs. die indirect in de Qor'ân staan (wel het begrip, maar niet de term) zijn: 49, 57, 58, 59, 60, 61, 71, 72, 81, 89. Sommige namen horen bij elkaar maar vullen elkaar ook aan. Zo bijv. de nrs. 11, 12 en 13. Deze gaan alle drie over de Schepper maar wijzen op verschillende aspecten van de schepping. Zo betekent 11 (*al-Khâliq*) de Schepper d.w.z. de Plannenmaker ; 12 (*al Bâri`*) de Scheppende = de Ontwikkelaar en 13 (*al-Musawwir*) de Vormgevende, de Scheppende.

Het Oude Testament kent verschillende namen voor het scheppen van God: scheppen (*bara'a* cf. 12) maar ook scheiden en maken. Zo zegt psalm 121: 'Mijn hulp is van de Heer die hemel en aarde maakt (*osêh*)', dus in stand houdt en ontwikkelt. De meeste vertalingen van dit vers luiden ten onrechte 'die hemel en aarde gemaakt heeft'. In de protestantse berijmde vertaling van het Oude Liedboek lezen we: "Mijn hulp is van den Heer alleen, die hemel, zee en aarde eerst schiep en sinds bewaarde".

Weer andere namen vormen paren die als zodanig bij elkaar horen en meestal het tegenovergestelde van elkaar zijn: 20 en 21, 22 en 23, 24 en 25, 58 en 59, 60 en 61, 71 en 72, 73 en 74, 75 en 76, 81 en 82, 88 en 89, 90 en 91.

De ontwikkelende,
de Scheppende (Waalwijk)

Zoals hierboven al duidelijk is, is het bijna onmogelijk om elke naam met één woord te vertalen. Er is vaak uitleg nodig of parafrase om de betekenis uit te leggen. Men kan dus de huidige lijst niet zo maar voorleggen.

In de artikelen van dit nummer van BEGRIP worden drie namen belicht: de barmhartige (nr. 1), de levende (nr. 62) en de vergevende (nrs. 34 en 82).

Het boekje *De 99 Schone Namen van Allah* door Zahurul Hassan Sharib, (Muslim Informatie Centrum, Den Haag) geeft dan ook meerdere woorden als uitleg. Ook is het voor moslims zinvol de Arabische termen te zien.

Barmhartigheid

De namen *Ar-Rahmân*, de Erbarmer (nr. 1) en *Ar-Rahîm*, de zeer Barmhartige (nr. 2) komen van de stam R H M, waarvan ook het werkwoord *rahima*, barmhartig zijn en het zelfstandig naamwoord *rahma*, barmhartigheid, zijn afgeleid.

Dit laatste woord komt het meeste voor in de Koran en hangt samen met het Hebreeuwse *rechem*, bewogenheid in de baarmoeder. *Rahma* krijgt in de Koran de betekenis van weldaad, goedertierenheid, genade, weldadigheid. In 98% van de gevallen waarin het woord wordt gebruikt, slaat het op God. De andere keren gaat het over de houding van kinderen t.o.v. de ouders (17: 24), van de echtgeno-

ten naar elkaar toe (30: 21) maar ook in de harten van wie Jezus hebben gevolgd hebben Wij “mededogen en barmhartigheid (*rahma*) geplaatst.” In 18: 58 en 39: 53 komt Gods vergeving tegelijk met zijn barmhartigheid.

Maar in de overgrote meerderheid van de gevallen betekent *rahma* gunst, genade, weldaad. Iemand *rahma* schenken komt dan overeen met iemand begunstigen. In deze betekenis komt *rahma* dicht bij wat in het Oude Testament door het Hebreeuwse *chên*, ‘genade, gunst’ wordt weergegeven (met het werkwoord *chanan*, begunstigen, en het bijvoeglijk naamwoord *chanûn*, genadig Exodus 22: 27.)

Ook aan al Khidr, de leidman van Mozes “hebben Wij onze genade [openbaring en profetschap]” getoond. (18: 65 vertaling IUR Koran).

Rahma betekent dus iets positiefs, iets goeds. Je kunt *rahma* ‘proeven’. (10: 21; 3: 33).

Schriften, profeten

Het boek aan Mozes gegeven is ‘richting (leidraad) en *rahma*’ 7: 154. Ook de Koran is een leidraad en *rahma* voor de gelovigen (27: 77) naast genezing (17: 82).

Profeten zijn eveneens een *rahma*. Zo zegt Koran 19: 21 dat God Jezus tot een teken voor de mensen zal maken en een *rahma* van Hem. Mohammed wordt gezonden als een *rahma* voor de werelden (21: 107 en 9: 61).

Naast Schriften en profeten wordt Gods reddende ingrijpen als een *rahma* genoemd. (11: 58; 18: 82; 10: 86). Zo ook het levenwekkende vermogen van de natuur om bomen en planten weer te voorschijn laten komen: Kijk naar de sporen van de *rahma* van God hoe Hij de aarde doet (her)leven na haar dood.(30: 50 cf. 42: 28 en 28: 73. Dit beeld roept het bijbelse thema op van de graankorrel die in de aarde moet vallen om vrucht te kunnen dragen.

Gods goedheid en goedertierenheid uit zich in de Koran op velerlei manieren: door het zenden van Schriften (Pentateuch, Koran, Evangelie), het zenden van profeten (Mozes, Jezus, Mohammed), door mensen te bescherm en of te redden

en door de natuur te begiftigen met levenwekkende krachten zoals regen en groei.

Maar taalkundig gezien, houdt *rahma* meer in dan alleen goedheid of gulheid of goedgeefsheid. Er zit ook iets in van wat er in onze Nederlandse woorden aan “hartelijkheid” en “mildheid” doorklinkt. De lichamelijke warmte en tederheid van de baarmoeder vinden we erin terug. De lexicografen zijn het erover eens dat *rahma* een zekere fijngevoeligheid (*riqqat al qalb*), een fijnsnarigheid, een tederheid inhoudt, die het tegenovergestelde is van ruwheid en hardheid. Vandaar dat de goedheid barmhartigheid, of medelijden wordt als deze zich richt tot ongelukkige, bedroefde mensen. Er bestaan zelfs twee bijvoeglijke naamwoorden die beide op God worden toegepast ‘*rahîm, rahmân*’. Het laatste was in de voor-islamitische tijd een soort eigennaam voor God en heeft nu volgens exegeten een sterkere betekenis dan *rahîm*: God is *rahîm* voor de moslim gelovigen: 33: 43 “Hij is het die jullie zegent ...om jullie uit de duisternis naar het licht te brengen (*yuchrija*) want hij is *rahîm* voor de gelovigen”. Maar hij is *rahmân* voor alle mensen.

Hier botsen echter lexicografen (‘woordgeleerden’) en theologen met elkaar. Hoe kan *rahma* van God gezegd worden als het een zekere broosheid, fragiliteit, kwetsbaarheid met zich meebrengt? Dat zou een bron van lijden kunnen zijn en God kan niet lijden. Daarom zeggen de theologen dat als *rahma* van God wordt gezegd, het de betekenis heeft van *in‘aam*, welwillendheid, goedheid, ruimhartigheid, edelmoedigheid (*ikrâm*). En dan komen we dicht bij de bijbelse begrippen *chên*, (gunst, genade) en *chesed* (trouw, goedheid, liefde).

Tot slot: De Levende (*haChayy*) heeft in het Hebreeuws een numerieke waarde van $10 + 8 = 18$: de letter *chet* 8 en de letter *yod* 10. Om iemand leven of geluk te geven, schenkt men elkaar 18 dingen of een veelvoud hiervan. We hopen dat de namen van God ook voor de lezers gaan leven.

De Levende , de Barmhartige en de Vergevende

Pier Tolsma, christen, is diaken in de r.-k. parochiefederatie Oostland en lid van de landelijke katholieke Contactraad voor Interreligieuze Dialoog.

De Levende

Wat betekent het voor jou?

De Levende is voor mij Jezus Christus. Hij is Gods Zoon. Hij is mens geworden. Hij heeft geleden, is gestorven en Hij is verrezen. Hij leeft hier en nu en in eeuwigheid. Hij heeft zijn leven gegeven ook voor mij. Zijn leven is een leven in liefde. Hij is de weg, de waarheid en het leven. Hij is onze weg ten leven.

Jezus Christus is mens geworden zoals wij mens zijn. Hij heeft zich met ons verbonden en op onze beurt mogen wij ons met Hem verbinden. Wij mogen een leven leiden zoals Hij heeft gedaan: een leven in liefde. Zoals Hij uit de dood is opgestaan, zullen ook wij uit de dood opstaan. Ook wij zullen verrijzen en mogen leven in eeuwigheid. Zoals Hij zich verbonden wist met God, met zijn Vader in de hemel, zo mogen ook wij ons met God verbonden weten.

Jezus Christus is Gods Zoon. Hij is God. De ene levende God is Vader, Zoon en heilige Geest. Dat is het mysterie van de heilige Drie-eenheid. In Jezus Christus heeft God zich aan ons geopenbaard. In Hem maakt God ons deelgenoot aan zijn goddelijk leven. In Hem zijn ook wij kinderen van God en erfgenamen van Gods Koninkrijk.

Wat betekent het voor je dagelijks leven?

Ik mag mij een kind van God noemen. Dat geeft mij vertrouwen en vervult me met trots en met vreugde: ik mag er zijn! Ik mag mijn leven verbinden met het leven van Jezus van Nazareth. Hem mag ik navolgen en Hij zal er altijd zijn. Hij

laat mij nooit in de steek. Door Hem en met Hem en in Hem mag ik delen in het eeuwig leven, in een leven van liefde en geluk.

Jezus Christus heeft ons zijn sacramenten gegeven: reële tekenen van zijn genade en aanwezigheid. En vooral in de viering van de Eucharistie kan ik mij fysiek met Hem verbinden. Dat geeft mij de kracht en de genade om een goed mens te willen zijn.

Wat herken je erin bij de ander?

De islam kent geen mensgeworden Zoon van God. Het bovenstaande past niet in hun Godsbeeld. Wel is voor moslims evenals voor christenen God een onomstotelijke werkelijkheid: de Levende. God is geen vaag idee, niet iets vaags of enkel abstracts zoals een ‘energie’ of een ‘iets’.

Voor moslims en christenen is God concrete werkelijkheid. Wij mogen Hem aanbidden en liefhebben. Wij mogen ons vertrouwen op Hem stellen. Door zijn levende aanwezigheid mogen wij elkaar liefhebben en mogen wij goed zijn voor elkaar.

Liefde en barmhartigheid

Wat betekent het voor jou?

Voor mij is “God is liefde” de kern van het christendom. Uit liefde heeft God de wereld geschapen. Uit liefde heeft Hij de mens naar zijn eigen beeld als man en vrouw geschapen. Uit liefde voor de mens is zijn Zoon mens geworden zoals wij. Jezus van Nazareth heeft ons voorgeleefd hoe ook wij een leven in liefde kunnen leven. Hij laat ons zien hoe Hij van zijn Vader houdt en hoe Hij van alle mensen houdt. Hij zegt tegen ons dat kunnen jullie ook en het zal je werkelijk gelukkig maken, hier en nu en overal en altijd.

Het mysterie van de drie-ene God geeft uitdrukking aan de liefde die in God zelf is. Mensen kunnen niet liefhebben zonder het bestaan van de ander: God schiep hen als man én vrouw. Als man én vrouw samen gelijken zij op God. De drie-ene God vormt in zichzelf gemeenschap. Dat is ook de bestemming van de mensheid: het vormen van een gemeenschap van liefde in God.

Barmhartigheid is een vorm van liefde. Barmhartigheid is echter niet zoals liefde per definitie wederkerig. Er is sprake van ongelijke verhoudingen: een gever en een ontvanger, die overigens niet zonder elkaar kunnen en die beiden moeten instemmen.

Omdat God zoveel groter is dan wij mensen zijn wij geneigd de relatie van God met ons eerder als barmhartigheid dan als liefde te ervaren. Uiteindelijk wil God een werkelijk wederkerige liefdesrelatie met de mens. Voor ons mensen is dat lastig maar voor God is niets onmogelijk.

Wat betekent het voor je dagelijks leven?

Als christen wil ik Jezus Christus navolgen. Dat betekent God liefhebben en alle mensen liefhebben als mijzelf: hen zien als mijn broeders en zusters. Dat is vooral een zaak van voortdurend oefenen en ervaren dat het zowel je medemens als jezelf gelukkig maakt. Je merkt dat bijvoorbeeld als iemand zich aan een ander stoort en je doet het zelf niet en ook het omgekeerde is leerzaam. Je niet storen aan iemands minder gewenste gedrag geeft jezelf rust en stelt je in staat een positieve relatie met de betreffende persoon aan te gaan.

Wat herken je erin bij de ander?

Voor moslims lijkt mij het hierboven geschetste Godsbeeld niet acceptabel. Voor hen streeft God niet naar een gelijkwaardige relatie met de mens. Zij spreken God dan ook vooral aan als de Barmhartige. Een naam die voor christenen ook van toepassing is, maar niet alles zegt.

De Vergevende

Wat betekent het voor jou?

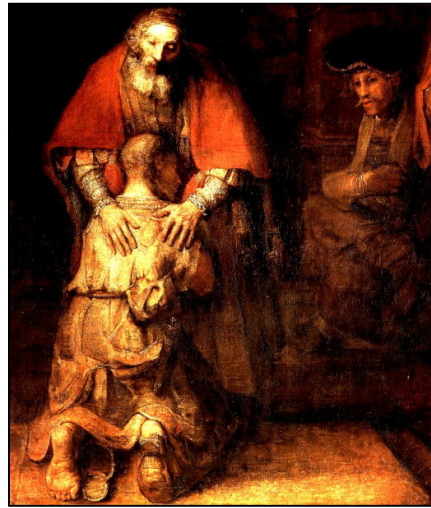
Jezus Christus heeft met zijn menswording, met zijn lijden, sterven en verrijzen ons voorgoed met God verzoend. Hij heeft het kwaad overwonnen. Wij zijn vrije mensen, bevrijd van het kwaad. Als vrije mensen zijn we echter niet gevrijwaard tegen het kwaad. Wij hebben de mogelijkheid verkeerde keuzes te maken en de weg van het kwaad te gaan. De uit liefde gegeven vrijheid maakt ook verantwoordelijk.

Door zijn onmetelijke liefde voor ons geeft God ons steeds weer een nieuwe kans. Als wij inzien dat we fout bezig zijn, vergeeft God ons onze zonden. De last van de schuld wordt van ons afgenomen en wij zijn weer vrij om het goede te doen.

Wat betekent het voor je dagelijks leven?

Doordat God mij altijd weer wil vergeven, kan ik leven zonder angst: geen angst voor het kwaad en geen angst voor de dood. Leven zonder angst maakt vrij. Zo kan ik mij op het goede richten. Zo kan ik proberen een goed mens te zijn. Het geeft mij ook de ruimte uit te vinden wat mijn eigen weg hierin is. Ik mag struikelen en vallen, want Hij laat mij weer opstaan. Telkens weer geeft God mij de kans met een schone lei te beginnen.

Wetend dat mijn eigen zonden worden vergeven, kan ik ook anderen vergeven. Ook beweegt het mij mijn tekortschieten tegenover anderen te bekennen en daarvoor vergeving te vragen. Je schuld bekennen aan een ander en een ander vergeven zijn – denk ik – de grootste daden van liefde die een mens kan verrichten.

Wat herken je erin bij de ander?

Ook in de islam geeft God vergeving en wordt Hij de Vergevende genoemd, maar het lijkt mij dat er verschillen zijn. In de islam is vergeving een daad van barmhartigheid. Ik noem het een daad van liefde, waarbij de zonde achter ons wordt gelaten. In de islam wordt God gevraagd de overtreding niet te zwaar aan te rekenen en te vragen dat het goede voldoende compensatie biedt. Uiteindelijk wordt er door de barmhartige en rechtvaardige God geoordeeld, worden de goede en slechte dadendoor Hem tegen elkaar afgewogen.

Pier Tolsma, diaken

De liefhebbende , de Barmhartige en de Vergevende

Nora Asrami, moslima, nam deel aan het *European Project for Interreligious learning* en schreef in BEGRIP 2-2013 over durven dromen in de interreligieuze dialoog.

Wat betekent het voor jou?

In de islamitische leer wordt Allah, God beschreven als de Schepper die volmaakt is, volmaakt in zijn eigenschappen. Als schepselen kennen wij 99 eigenschappen van Allah, dat zijn de 99 Schone Namen van Allah. Deze eigenschappen zijn geopenbaard in de Koran en in de overleveringen van Profeet Mohammed. Welke eigenschappen Allah nog meer heeft, kunnen wij niet weten, omdat Allah ons denkvermogen te boven gaat. Moslims geloven dat Allah zo groot is dat wij Hem nooit helemaal kunnen vatten. Dat is het mysterie van de schepping en het geloof in deze mysterie maakt onderdeel uit van de islamitische geloofsbeleving. De eigenschappen van Allah die we wel kennen, bijvoorbeeld als *Al-Wadud*, de Liefhebbende, en *Ar-Rahmân*, de Barmhartige, zijn bedoeld om ons als schepselen een sprankeling van de Schepper te laten zien. Elk hoofdstuk in de Koran (behalve één, Surat *At-Tawba*) begint met de zin 'in de Naam van Allah, de Barmhartige, de Genadevolle'. Onder andere hieruit kunnen we opmaken dat Allah uiterst liefdevol naar Zijn schepping toe is. Dit zien wij terug in de schepping om ons heen. Neem nu de liefde tussen mensen; in de Koran wordt bijvoorbeeld gesproken over de liefde die Allah tussen echtgenoten plant opdat zij elkaar warmte, tederheid en veiligheid geven (Koran 30: 21). Menselijke liefde kan heel intens ervaren worden, maar is slechts een kleine weerkaatsing van de liefde van Allah en van Zijn Paradijs. Hoe groot zal de liefde van Allah voor Zijn schepping dan wel niet zijn?

Wat betekent het voor je dagelijks leven?

In mijn dagelijkse leven betekent dit geloof in de Liefde en Barmhartigheid van Allah dat ik mij voortdurend bewust probeer te zijn van de hand van Allah in de schepping om mij heen. In mijn dagelijkse gebed sta ik stil bij wat Allah ons als mensheid heeft geschonken en dank ik Hem daarvoor. Ik ben nieuwsgierig naar

de wereld om mij heen in de wetenschap dat in alles een les verborgen is. In de Koran staat: ‘Oh mensheid! Wij hebben jullie geschapen uit een man en een vrouw en wij hebben jullie tot volken en stammen gemaakt, opdat jullie elkaar leren kennen’ (Koran 49: 13). De wereld is een geschenk van Hem dat ik wil leren kennen. De islamitische wereldreiziger Ibn Batutta reisde al in de 14e eeuw de hele wereld rond om te ervaren wat Allah geschapen heeft. Profeet Mohammed onderwees zijn volgelingen echter ook dat de grootste wijsheid ligt in de wetenschap niet alles te kunnen weten en vertrouwen te leggen in de bron van alle wijsheid, de Schepper. Daarom is geduld hebben in het dagelijkse leven ook heel belangrijk.

Als er minder mooie gebeurtenissen plaatsvinden, doe ik mijn best om het vertrouwen in Allah te hebben dat dit alles gebeurt met een reden die ik vroeg of laat zal kennen. Ik probeer in alles het positieve te zien; wat leert het mij en hoe kan dit mij verder brengen. De islam leert mij: de grootste strijd is niet met de ander, maar met jezelf. De gelovige wordt geleerd dat zowel bij kleine als grote beproevingen het goed is om vanuit geduld en vergevingsgezindheid te handelen, want: ‘Allah is met de geduldigen’ (Koran 2: 153).

Wat herken je erin bij de ander?

De afgelopen jaren heb ik veel interreligieuze gesprekken mogen voeren met onder andere joden, christenen, boeddhisten en hindoes. Ook met medemoslims zelf voer ik intrareligieuze gesprekken. In al deze gesprekken ervaar ik de ene keer herkenning en de andere keer confrontatie. Herkenning in de zin dat alle gelovigen vol liefde over het Goddelijke spreken en geloven dat God het goede voor de wereld wil. En tevens herkenning in die zin dat wij als gelovigen altijd op God terug kunnen vallen en troost in Hem kunnen vinden. Confrontaties gaan met name over het elkaar respecteren in verschillen van geloofsbelevens en gedragingen; kunnen wij van elkaar accepteren dat wij iets anders geloven en dat wij het op onze eigen manier doen? Zowel van de herkenningen als van de confrontaties leer ik veel. Mijn geloof in Allah houdt ook in dat ik het goede in de ander wil blijven zien. In alle intermenselijke relaties kunnen wij de ander en onszelf pas leren kennen als we onze overeenkomsten en verschillen goed hebben leren

kennen en waarderen. Zo waardeer ik van christenen de naastenliefde: goed zijn voor je medemens, misschien zelfs beter dan voor jezelf. Als moslim kan ik mij daarin terugvinden. Allah vraagt ons bijvoorbeeld de behoeftigen te onderhouden en onze buren als familie te beschouwen omdat we zo dicht naast elkaar samenleven.

Begin van Soera 114 (Turkse moskee Waalwijk)

De levende , de Barmhartige en de Vergevende

door de Esther Struikmans

Een christelijk perspectief

De christelijke traditie kent geen opsomming van namen of eigenschappen van God, die enigszins vergelijkbaar is met de 99 schoonste namen van Allah in de islam. Toch worden er ook binnen het christendom wel degelijk vaste of veelvuldig terugkerende namen voor God gebruikt bijv. JHWH, Elohim, El Shadday en eigenschappen aan God toegeschreven, zowel in de Bijbel als in latere christelijke bronnen. Drie hiervan, God als de Levende, de Barmhartige, de Vergevende, worden hieronder belicht vanuit een christelijk perspectief. Hoewel geen sterfelijk mens met volledige zekerheid kan bevestigen of ontkennen dat de God van Israel, zoals christenen die kennen vanuit de Bijbel, dezelfde is als Allah, die zich aan Mohammed heeft geopenbaard, zal toch een vergelijking getrokken worden met het islamitisch perspectief op dezelfde drie namen of eigenschappen.

De levende (Hebreeuws, *êl chayy, elohim chayyim*; Grieks *ho dzôn*).

Dat de God van het Oude Testament een levende God is, blijkt op verschillende manieren: terwijl omringende religies op de proppen komen met een theogonie (leer van de afstamming der goden) als de eerste stap in de ordening van de chaos, is de God van het oude Testament er vanaf het begin. Zijn levend-zijn is bovendien wat Hem ten enenmale onderscheidt van andere goden, die worden afgeschilderd – althans door de Oudtestamentische bronnen - als stomme, levenloze beelden of afgoden: door mensenhand geschapen, maar zelf géén schepper.

YHWH, de God van het Oude Testament, echter schenkt leven (cf. Jer. 38: 16), schept, creëert en is daarmee de Levende bij uitstek. Zoals Elia, de profeet bij uitstek die ten strijde trekt tegen de afgodencultus, het formuleert: “Zowaar de Heer , de God van Israel leeft...”(1 Kon. 17: 1; 1 Kon. 18: 15). Dit wordt door God zelf bij monde van de profeet Ezechiël bevestigd: “Zowaar ik leef, zegt de Heer, “ik zal de effecten van mijn eed op zijn hoofd doen neerkomen” (Ez. 17:

19). En “Ik ben de Levende, orakel van de Heer JHWH. Ik heb geen behagen in de dood van de goddeloze. (Ez. 33: 11)

God is zelfs in nog sterkere mate levend dan een levend schepsel: immers, Hij is niet aan de dood of aan de beperkingen van de tijd ondergeschikt. Hij is eeuwig, blijvend. En daarmee is het geloof in de levende God een bevestiging van de overwinning op de dood.

Het antropomorfisme (mensachtige beschrijving van God) in het Oude Testament, waarbij belangrijke gelovigen als Abraham en Mozes met God omgaan op basis van een ongehoorde gelijkwaardigheid en wederkerigheid, benadrukt nog eens te meer het levend(ig)e karakter van deze God. Hij argumenteert, discussieert, verdedigt en verklaart handelingen en ingrijpen van Zijn kant. Hij laat zich zelfs ter verantwoording roepen door sterfelijke mensen, al zijn deze van het kaliber van een Abraham. Door zijn méégaan, méétrekken door de geschiedenis, door de wisselwerking tussen Hem en zijn volk wordt het levend-zijn van deze God nog extra geaccentueerd.

In het Nieuwe Testament krijgt het levend-zijn van God in ultieme vorm gestalte door de incarnatie, de menswording. Door de vleeswording van Jezus, Gods eniggeboren Zoon, wordt het strikt transcendente karakter van een hemels heerser, dat ten dele reeds was doorbroken in het Oude Testament, in verregaande mate omgezet in de immanentie van Christus, die het menselijk leven op aarde deelt in al zijn aspecten met uitzondering van de zonde.

De Barmhartige (Hebr. *êl rachum*, Gr. *ho 'eleos*)

In Exodus 34: 6 en de parallelle teksten ps. 103: 8 en ps. 145: 8 in het Oude Testament worden verschillende aspecten van Gods liefde voor de mensheid opgesomd: Hij is barmhartig, genadig, lankmoedig (geduldig), goedertieren (welwillend) en trouw.

In het Nieuwe Testament wordt in de eerste brief van Johannes (1 Joh. 4: 8 en 16) benadrukt dat het om het wezen van God gaat, niet slechts om één of meer eigenschappen: God is liefde. Er staat dus niet: God is liefdevol of God heeft ons lief maar God is de liefde zelf. Krachtens zijn wezen kan Hij niet anders dan

liefhebben. En tegelijk benadrukken veel christelijke theologen dat het bij Zijn barmhartigheid jegens de mens niet gaat om een dwang of noodzaak maar om een vrije toewending: wat een persoon doet of wat hem overkomt dwingt God niet tot barmhartigheid maar roept in God een attitude op van zorg en liefde voor die persoon. Evenzo worden gelovigen opgeroepen en niet gedwongen tot een vergelijkbare houding van zorg en liefde zowel voor de persoon in nood of in een afhankelijke positie als voor degene die het door wangedrag eigenlijk verbruid heeft.

Barmhartigheid, genade, vergeving

Hiermee ligt het begrip van barmhartigheid heel dicht aan tegen de noties van genade en vergeving. De nuance zou als volgt omschreven kunnen worden: barmhartigheid duidt in eerste instantie een geraakt-worden aan tot in je ingewanden door de situatie van de ander.

Hieruit volgt een zorgzaam, liefdevol optreden naar die persoon toe, waarbij het bij uitstek gaat om een persoon in een hulpeloze of moeilijke situatie en veel minder vaak om iemand die zichzelf door wangedrag in de nesten heeft gewerkt. Vergeving daarentegen heeft juist het wangedrag van een ander, diens misstap op het oog, waarbij de andere partij niet de schuld uitwist maar ervoor kiest de schuld niet langer toe te rekenen. Genade tenslotte is de term die benadrukt dat de vergeving niet stoelt op goed gedrag, schadevergoeding of wat de schuldige persoon maar kan bedenken om vergeving te verkrijgen, maar dat deze vrijwillig, als het ware ‘gratis’ geschonken wordt zonder dat automatisch wordt ingegaan op welke claim of welk verzoek dan ook.

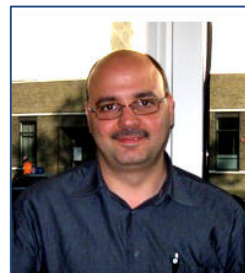
De Vergevende (Hebr. *Êl sallâch*; Gr. *ho epieikês, ho suggnômôn*)

Het is hierboven al gesteld: noch barmhartigheid noch vergeving is een automatisme. En dit geldt zowel voor God als voor de mens. “Wie is een God als U die de ongerechtigheid vergeeft?” (Micha 7: 19). En “de goddeloze bekere zich tot

onze God want Hij vergeeft veelvuldig” . (Jesaja 55: 7). Dit staat tegenover teksten als : “De Heer zei tegen Mozes “Wie tegenover Mij gezondigd heeft, zal Ik uit mijn boek delgen” (Ex. 32: 33) en de uitspraak van Jozua: “Hij zal uw zonden niet vergeven” (Joz. 24: 19). Vergeving, ook van Gods zijde, is dus geen uitgemakte zaak. Op dit punt is een groot contrast aantoonbaar tussen de bijbelse attitude t.a.v. vergiffenis en een rationele constructie van de religie door een filosoof als Immanuel Kant (18^e eeuwse filosoof van de Verlichting). Waar Kant benadrukt dat alleen zij zullen worden gered en vergeven die de redding en vergiffenis waardig zijn, op grond van hun moreel juiste gedrag , benadrukt de Bijbel dat juist en ook diegenen worden gered en vergeven die dat op grond van hun houding en gedrag helemaal niet verdienen: zij worden gered door de genade van Gods vergeving.

De levende , de Barmhartige en de Vergevende

Alper Alasag is verbonden aan de St. Initiatives of Change
(cf. <http://www.iofc.nl/node/60902>)

Een islamitisch perspectief

De Schone Namen van Allah

Inleiding

Allah, God, de Schepper van alles. Althans, zo neemt de islam dat aan. Maar hoe kun je iemand die je niet kunt zien begrijpen? In dit artikel zal ik drie namen van God behandelen: de Levende, de Barmhartige en de Vergevensgezinde. Maar alvorens ik dat doe, zal ik eerst in het algemeen iets vertellen over hoe de islam de namen van God behandelt.

Om te beginnen, is er een overlevering van de Profeet Mohammed (vrede zij met hem) die aangeeft dat Allah vele namen en eigenschappen heeft en dat de mensen die deze namen en hun betekenis leren naar de hemel zullen gaan. Hij voegt hier direct aan toe dat God één is. Het gaat er niet om de namen en de betekenissen louter uit het hoofd te leren, maar om deze namen en eigenschappen te leren kennen en te begrijpen zodat je je verdiept in je eigen geloof. Dit heeft als gevolg dat

je je ook verdiept in je aanbidding tot Allah. Dit kan ertoe leiden dat de deuren van de hemel voor jou geopend zullen worden.

De namen van Allah zijn van Zijn eigenschappen. Volgens sommige overleveringen van de Profeet Muhammed (vrede zij met hem) zijn er 99 namen van Allah. Er zijn islamgeleerden die echter de betrouwbaarheid van deze overleveringen in twijfel trekken en de mogelijkheid benadrukken dat er in de aan de islam voorafgaande openbaringen namen van Allah zijn geopenbaard die voor ons nu onbekend zijn. Wat het exacte aantal namen van Allah is, zal wellicht immer een mysterie voor ons blijven, maar wat wel vast staat is dat de namen die zijn

geopenbaard in de Koran voor ons voldoende zijn om Allah te leren kennen. De namen van Allah dienen dus als richtingaanwijzers voor ons om meer begrip te kunnen ontwikkelen voor wie die éne God is en wat Hij zo al doet. Zijn namen verwijzen naar Zijn eigenschappen. Zijn eigenschappen staan garant voor Zijn handelingen. Hetgeen in het universum plaatsvindt is een manifestatie van Zijn namen en eigenschappen. Maar wat hierbij niet vergeten dient te worden

is dat dit niet namen zijn die mensen aan Hem hebben gegeven. Het zijn namen die Allah aan Zichzelf heeft toegekend. Dit kunnen we zien in het volgende koranvers: “God komen de mooiste namen toe. Roept Hem daarmee aan en laat hen maar die Zijn namen misbruiken; aan hen zal worden vergolden wat zij deden.” (7: 180)

De profeet Muhammed (vrede zij met hem) heeft gezegd dat we niet over Allah als een individu moeten denken maar moeten nadenken over hetgeen Hij doet, want Allah overtreft altijd en is daarmee altijd anders dan ons beeld van Hem als een individu. Als de Schone Namen van Allah voor ons onbekend zouden zijn, zou het voor ons niet mogelijk zijn om eigenschappen aan Hem toe te kennen, die volledig tot hun recht zouden komen door naar Zijn kunstwerken te kijken. Zoals we in de Koran kunnen lezen toont Allah dat Hij ook andere namen heeft: “Allah, er is geen god dan Hij, Hem komen de mooiste namen toe.” (20: 9)

De Schone Namen van Allah kunnen we in verdelen in drie categorieën:

De namen die tot Allah als individu behoren, Zijn Eigenschappen, Zijn Verrichtingen.

De Naam *Al-Hamid* (de Prijzenswaardige) bijvoorbeeld behoort tot Allah als individu, net zoals de Naam *Az-Zâhir* (de Openlijke). Voorbeelden voor namen die tot Zijn eigenschappen behoren zijn de namen *Al-Qâdir* (de Machtige) en *Al-Ghaffaar* (de Oneindige Vergever van de Zonden). Tot Zijn Verrichtingen behoren onder andere de namen *Al-Mudjîb* (de Verhoorder, Die antwoordt) en *Al-Hâfiz* (de Beschermer).

Van rechts naar links:
 De Edelmoedige (Al Karîm)
 De Waakzame (Al Raqîb)
 De Verhoorder, Die antwoordt
 (Al Mudjîb)

Niet alleen tijdens aanbidding

Als moslims met iets beginnen, beginnen ze in de naam van Allah. (bismiLlahi). Dit geldt zowel voor de aanbiddingen die moslims verrichten

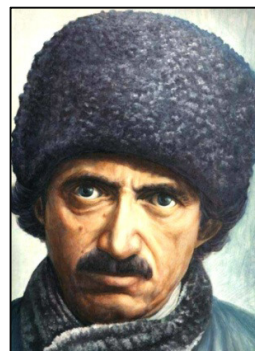
zoals het reciteren van de Koran als voor wereldse zaken zoals het nemen van een slok water. Het beginnen in de naam van Allah tijdens het bidden is om Al-

lahs tevredenheid te verkrijgen; in wereldse zaken is het als motivatie en kort moment van bezinking om niet iets te doen dat Allahs ontevredenheid kan oproepen. In de naam van Allah iets beginnen is een manier om Hem te blijven gedenken gedurende de hele dag, tijdens ieder moment van je dag.

Het eerste moment waarop Mohammed al-Amîn (de trouwe) Profeet werd, was toen hij door aartsengel Gabriël benaderd werd en getuige werd van het eerste geopenbaarde koranvers. Hier treffen we een bevel aan waarin een impliciete verwijzing is naar de Heer als Schepper: “Lees voor in de naam van jouw Heer die heeft geschapen.” (96: 1)

Net zoals wanneer iemand de Koran begint te lezen dit doet in de naam van Allah; zo dien je ook als je iets ‘alledaags’ wil doen, dit eveneens in de naam van Allah te doen. Dat komt omdat naast het Boek van Openbaring, ook het Boek van het Universum, Zijn Manifestatie, het heelal, als een boek van openbaring gezien kan worden.

God wordt als de Ultieme Bron gezien en geeft Zelf aan dat Hij de mens naar Zijn beeld heeft geschapen. In de mens zijn er eigenschappen aanwezig die een weerspiegeling zijn van de eigenschappen van Allah. Bediuzzaman Said Nursi geeft aan dat de waarneming van de mens een zeer beperkte vorm is van de waarneming van Allah. De waarneming van de mens geeft de mens de gelegenheid om de waarnemende eigenschap van Allah te begrijpen. De naam Allah is Zijn Eigen Naam en is de verzameling van alle overige namen in één.

Drie Namen, drie eigenschappen

In het voorgaande gedeelte hebben we uiteengezet hoe we God beter kunnen leren kennen door middel van Zijn Namen. In het volgende gedeelte zullen we dieper ingaan op drie namen van Allah. Ik zal eerst beginnen met de Barmhartige, aangezien dit een van de meest bekende en voorkomende namen van Allah is.

De Barmhartige

De Barmhartige is een van de namen van Allah die het vaakst door moslims genoemd wordt. Moslims starten hetgeen zij doen met Bismillâhi erRahmâni er-

Rahîm: "In de naam van Allah, de Barmhartige, de Meest Genadevolle". Een vers dat in de Koran, die 114 hoofdstukken kent, maar liefst 113 keer voorkomt. Daarnaast heeft een van de hoofdstukken die zich in de Koran bevindt, hoofdstuk 55 om precies te zijn, ook de titel *Al-Rahmân* (de Meest Barmhartige). Hiermee behoort *Al-Rahmân* tot een van de namen die het vaakst voorkomt in de Koran. Een praktiserende moslim roept Allah minimaal tientallen keren per dag aan met *Al-Rahmân*, de Barmhartige.

De betekenis van *Al-Rahmân*: is het tonen van erbarmen, en liefdevol medelijden.

Hier volgen enkele passages in de Koran waar de Barmhartige in voorkomt. Om te beginnen is er Maria, die toen zij de engel die haar het goede nieuws van een kind kwam brengen zag, de naam uitsprak van Allah de meest barmhartige. Zij zei: "Ik zoek bij de Erbarmer bescherming tegen jou, als jij godvrezend bent." (19: 18). Dat zij hier de naam *Al-Rahmân* gebuikt, is omdat zij erbarmen verwacht van de engel en van Allah.

Een andere vers waar de Barmhartige aangeeft dat alles tussen de hemelen en de aarde beweegt met Zijn erbarmen, is het volgende: "...van de Heer van de hemelen en de aarde en wat er tussen beide is, de Erbarmer, die zij niet kunnen tegen spreken." (78: 37)

In de Koran in hoofdstuk Marjam (soera 19) staan verzen over Zakaria, Yahya, Marjam (Maria), Abraham, Mozes en de profeet Mohammed. Twee keer wordt hier Allah en zestien keer *Al-Rahmân* genoemd. Het is opvallend dat juist *Al-Rahmân* (de Barmhartige) vaker wordt gebruikt dan Allah. Dat de profeten ook met erbarmen de mensen hebben benaderd wijst erop dat zij als boodschapper van Allah barmhartigheid hebben toegepast.

Allah heeft, om zijn mededogen te tonen, Profeet Jezus naar de mensen gestuurd. Hij zei: "Zo is het. Jouw Heer heeft gezegd: 'Het is voor Mij gemakkelijk. En het is opdat Wij hem tot een teken voor de mensen maken en uit barmhartigheid van Ons. En het is een beslissing die gevallen is.'" (19: 21).

Zo geeft God over profeet Mohammed aan dat ook hij als Gods mededogen gestuurd is naar de mensen: "En Wij hebben jou slechts als barmhartigheid voor de wereldebewoners gezonden." (21: 107)

Dat profeten zoals Jezus en Mohammed zijn gestuurd, is dus een vorm van barmhartigheid. De profeten zijn gekomen om de mensen op de juiste pad te wijzen. Als zij niet gestuurd zouden zijn, dan zouden de mensen zelf achter de waarheid moeten komen, wat veel moeilijker geweest was.

In een overlevering van profeet Mohammed wordt aangegeven dat Allah niet genadevol zal zijn jegens iemand, die dat zelf ook niet is tegenover anderen.

Mensen die zondigen moeten niet als zondaars en beledigend bekeken worden, maar juist met erbarmen. Omdat elke zonde ervoor zorgt dat de mens verder komt te staan van Allah.

In het vers Bismillahi r-Rahmâni r-Rahîm: "In de naam van Allah, de Barmhartige, de Meest Genadevolle, wordt direct naast *Al-Rahmân* de aanverwante eigenschap *Al-Rahîm* genoemd. Dit zijn twee namen van Allah die het meest samen gebruikt worden, maar het verschil tussen deze twee namen volgens sommige geleerden is dat: *Al-Rahmân* is gericht op de erbarming voor iedereen en alles op aarde, gelovig of niet, en *Al-Rahîm* is de overstroming aan het erbarmen van God die alleen de gelovigen in het hiernamaals zullen ontvangen. Onder de noemer 'de Barmhartige' zullen we hieronder de aanverwante naam 'de Meest Genadevolle' behandelen.

Al -Rahîm, de Meest Genadevolle

Al-Rahîm komt net als het woord *Al-Rahmân* van de zelfde stam. In de Koran komt *Al-Rahîm* op vijf verschillende plaatsen samen met *Al-Rahmân* voor. Een voorbeeld hiervan is: "Hij is God; er is geen god dan Hij, de kenner van het verborgene en het waarneembare, de erbarmmer, de barmhartige." (59:22)

Zoals eerder aangegeven gaat *Al-Rahmân* over het erbarmen van God richting alles en iedereen, levend of niet, gelovig of niet. Maar *Al-Rahîm* is voor degenen die hun wil op de juiste wijze hebben gebruikt, oftewel zij die hebben geloofd.

Al-Rahmân is alleen een naam van Allah, en *Al-Rahîm* is zowel een naam als een eigenschap van Allah. Een duidelijke voorbeeld hiervan is dat profeet Mohammed ook als *Rahîm* wordt genoemd door God. "Tot jullie is een gezant uit jullie

eigen midden gekomen. Iemand die het zwaar valt als jullie het moeilijk hebben, die met jullie begaan is, en jegens de gelovigen vol mededogen (ra'uf) en barmhartig (rahîm).” (9:128)

De Vergevensgezinde

De tweede naam waar ik kort bij wil stil staan is ‘De Vergevensgezinde’. Kort, niet omdat het qua belang minder is aan de vorige verzen, want dat is het zeker niet. Het mooie van deze naam is namelijk dat er een grote overlap is met de naam van Allah, waar de laatste paar alinea’s aan gewijd waren, ‘Al-Rahîm’. De naam *Al-Rahîm* komt in de koran 115 keer samen met naam *Al-Ghafûr*, de Vergevingsgezinde, voor. Met een vers zullen we meer bij de Vergevensgezinde stil staan, namelijk:

Zeg: "Mijn dienaren! Als jullie tegen jezelf onmatig zijn geweest moeten jullie de hoop op de barmhartigheid van God niet opgeven. God vergeeft al de zonden; Hij is de vergevende (*ghafoer*), de barmhartige (*rahîm*). (39: 53)

Zoals uit deze vers is op te maken, is het grootste erbarmen van Allah zijn vergiffenis.

In overeenstemming hiermee geeft profeet Mohammed (vrede zij met hem) aan dat de vergevingsgezindheid van Allah zijn toorn heeft overstegen.

Tevens heeft hij ook aangegeven dat mensen die genadevol jegens de zwakken zijn, op hun beurt ook de genade van Allah zullen ontvangen.

Profeet Mohammed (vrede zij met hem) bad zelf ook tot God met de volgende smeekbede “O mijn Heer, u bent ongetwijfeld de Vergevensgezinde, die van vergeving houdt; Vergeef mij!”

Al-Hayy, de eeuwig levende

Er wordt verteld dat op een dag Mozes zich afvroeg hoe God de Eeuwiglevende was/kon zijn. Kort hierop kreeg Mozes de opdracht om op te staan en een ser-

Van rechts naar links:
De vergelder (Al-Muntaqim)
Die (zonden) vergeeft (Al-Ghafoer)
Die barmhartig, zachtaardig is (Al-Ra'uf)

viesgoed in zijn hand voor zich uitgestrekt te houden totdat hij iets te horen kreeg. Als gehoorzame persoon die hij was, hield hij het stuk servies voor zich uit en wachtte.... en wachtte.... en wachtte. Maar er volgde geen nieuw bevel, toch gaf Mozes niet op. Naast dat het een gehoorzaam persoon was, was hij ook ‘gewoon’ mens. Toen de moeheid na een lange tijd toesloeg, dutte hij voor een fractie van een seconde in en na een korte knik, hief hij zijn hoofd gelijk op. Maar het was al te laat, de fractie van een seconde was genoeg geweest om het servies uit handen te laten vallen en in duizenden stukken versplinterd op de grond te zien. Hierna besepte Mozes dat als God, ook al is het maar een fractie van een seconde, zijn hand zou terugtrekken van het universum, niets meer in bestaan voortgezet zou kunnen worden. De aarde zou richting (of weg van) de zon geslingerd worden en leven op aarde zou niet meer mogelijk zijn door veranderende weersomstandigheden. Onze atomen die aan elkaar ‘vastgeplakt’ zijn, zouden uit elkaar vallen, et cetera.

Of dit werkelijk is gebeurd kan niet met zekerheid worden vastgesteld, maar uit dit voorbeeld blijkt mooi hoe Allah de Levende kan zijn.

Al-Hayy komt op vijf verschillende plaatsen in de Koran voor.

“En stel je vertrouwen op de Levende die niet sterft en prijs Zijn lof; Hij is goed genoeg als iemand die welingelicht is over de zonden van Zijn dienaren.” 25: 58
Al-Hayy betekent: de levende zonder begin en einde.

Tevens betekent het ook: het onophoudend leven, waarbij vermoeidheid en sluimer niet aanwezig is.

“God, er is geen god dan Hij, de levende, de standvastige. Sluimer noch slaap overmant Hem. Hem behoort wat in de hemelen en wat op de aarde is. Wie is het die zonder Zijn toestemming bij Hem zou kunnen bemiddelen? Hij weet wat vóór hen is en wat achter hen is en zij bevatten niets van Zijn kennis, behalve dan wat Hij wil. Zijn troon strekt zich uit over de hemelen en de aarde en het valt Hem niet zwaar beide in stand te houden. Hij is de verhevene, de geweldige.” (2: 255).

Al-Hayy betekent ook de gene die het daadwerkelijke leven bezit. Alles behalve het leven van Allah is afhankelijk van de wil van Allah. De naam *Al-Hayy* wordt meestal met de naam *Al-Qayyum* (de Zelfstandige) gebruikt.

De naam *Al-Hayy* geeft tevens aan dat Allah zich met alles heeft bemoeid dat in het verleden heeft plaatsgevonden, en zich met alles bemoeit dat in het heden plaatsvindt en zich met alles zal bemoeien dat in de toekomst zal plaats vinden. Het volgende vers is een voorbeeld hiervan:

“(Hij is het) die datgene doet wat hem behaagt.” (85: 16)

De naam *Al-Hayy* herinnert gelovigen dat Allah altijd actief is.

“Hij is het die doet leven en laat sterven en wanneer Hij iets beslist zegt Hij er slechts tegen: 'Wees!?' en het is.’” (40: 68)

Die doet terugkeren (<i>Al-Mu'îd</i>)
Die doet leven (<i>Al-Muhyî</i>)
Die doet sterven (<i>Al-Mumît</i>)

Ten slotte willen we nog vermelden dat islamitische geleerden belangrijke en veelzijdige onderzoeken hebben gedaan naar de namen van Allah.

Deze personen zijn o.a. El Ghazali (1058), Fahreddin Razi (1148), el-Kurtubi (einde 11e of begin 12e eeuw), Muhyiddin İbn Arabi (1165), Abd el-Kadir Džilāni (1077).

Zoals eerder aangegeven zijn er veel namen van God die ons dichter bij Hem kunnen brengen. Op enkele namen zijn we dieper ingegaan, maar het laatste woord hierover is zeker nog niet gezegd.

Nabeschuwing

Gé Speelman is Universitair Docent religiewetenschappen aan de PThU in Amsterdam.

In dit stuk probeer ik de inleidingen van Pier Tolsma, Nora Asrami, Ester Struikmans en Alper Alasag naast elkaar te leggen en te vergelijken. Dat is niet eenvoudig, omdat elk een eigen insteek heeft. Wat heeft me getroffen en waar wil ik over verder denken?

Wat betekent het dat God namen heeft?

Hier gaan Nora Asrami en Alper Alasag op in in hun artikelen. Ze memo-
reren beiden dat Gods namen beschrijvingen zijn van zijn eigenschap-
pen. Nora Asrami zegt: ‘Deze eigenschappen zijn geopenbaard in de
Koran en in de overleveringen van Profeet Mohammed. Welke eigenschappen
Allah nog meer heeft, kunnen wij niet weten, omdat Allah ons denkvermogen te
boven gaat. Moslims geloven dat Allah zo groot is dat wij Hem nooit helemaal
kunnen vatten.’

God is transcendent. Hij/Zij overstijgt de menselijke werkelijkheid, is van geheel
andere aard dan een schepsel, dus onze woorden schieten tekort om Hem te om-
schrijven. Dat is een kernnotie die in zowel het christendom als de islam (en het
jodendom) van meet af aan aanwezig is geweest. In de Bijbel vinden we het
beeldenverbod: het is volgens de Tien geboden verboden God op enigerlei wijze
af te beelden. Daarmee hangt samen, hebben veel theologen bedacht, dat je ook
niet te snel moet menen te weten hoe God in elkaar steekt. Dat zou van menselij-
ke hoogmoed getuigen. In de islamitische traditie is het niet alleen verboden
God af te beelden, maar zelfs mensen mogen niet ‘geschilderd’ worden, dan zou
je kunnen denken dat mensen het scheppende werk van God naar de kroon pro-
beren te steken.

En toch geven mensen namen aan God. In de islamitische traditie 99 schone na-
men. Dat Gods namen mooi zijn staat in de Koran zelf: ‘Zeg: "Roept God of

roept de Erbarmer aan. Waarmee jullie ook aanroepen, Hij heeft de mooiste namen.” (soera 17: 110). En de meeste namen uit het lijstje worden door de koran zelf aangereikt, zoals in het openingsstuk van dit Begripnummer al staat.

Of zoals Alper Alasag het zegt: ‘Maar wat hierbij niet vergeten dient te worden is dat dit niet namen zijn die mensen aan Hem hebben gegeven. Het zijn Namen die Allah aan Zichzelf heeft toegekend.’

Dus dat wij God met verschillende namen noemen en aanroepen hoeft niet te maken te hebben met menselijke hoogmoed, maar met eerbied voor Gods zelf-openbaring.

Ook christenen noemen God bij vele namen, en ook die namen ontlene ze aan de Bijbel. Dus: hoe kan je God, die zich ver buiten de grenzen bevindt van wat mensen met hun talen kunnen uitdrukken, benoemen? Omdat Hij zichzelf geopenbaard heeft, en omdat God niet alleen transcendent is, maar ook heel dichtbij de mens, immanent. God laat zichzelf zien in Zijn daden van wijsheid, goedheid, rechtvaardigheid en liefde voor mensen.

Wat zeggen die namen over God? Zijn het als het ware beschrijvingen van wie God echt is, of moet je die namen meer zien als een beschrijving van wat God doet? Moslims onderscheiden tussen namen van God die refereren aan wat God doet en namen die het hebben over wie God is. Zoals Alper Alasag schrijft: ‘De Schone Namen van Allah kunnen we in verdelen in drie categorieën:

Diegene die tot Allah als individu behoren,
Zijn Eigenschappen
Zijn Verrichtingen.’

Een naam als ‘de Levende’ behoort bij Gods wezenlijke eigenschappen. Immers: hoe zou het kunnen dat God ooit niet geleefd zou hebben? Iemand voor wie geldt dat hij/zij ooit niet geleefd heeft kan per definitie geen God zijn!

Daarnaast zijn er ook namen van God die meer lijken te beschrijven wat God doet met mensen: dat God de gebeden verhoort bijvoorbeeld of dat hij de mensen voorziet van levensonderhoud. Ook in die eigenschappen zal God zichzelf nooit ontrouw worden, menen moslims en christenen.

Als een andere mens zich op een rechtvaardige, wijze of barmhartige manier tegenover mij gedraagt, zal ik haar wellicht wijs, rechtvaardig of barmhartig noemen. En toch kan je niet echt weten of die ander dat dan ook is, of dat hij of zij zich op een willekeurig moment anders gedroeg dan hij of zij werkelijk is. Misschien was iemand wel barmhartig omdat hij er zelf beter van werd of gedroeg iemand ie anders dwaas is zich tijdelijk dwaas. Dus bij mensen kan er een verschil zijn tussen hun karaktereigenschappen en hoe ze zich op een bepaald moment gedragen. Maar van God niet.

Welke eigenschappen behoren bij wat God doet, en welke bij wie Hij is?

Kan je als moslim Pier Tolsma (en met hem vrijwel alle christenen) nazeggen als hij schrijft dat God liefde is? Zo staat het in 1 Johannes 4: 8. Dat blijft een spannende vraag.

Welke namen spreken ons aan?

Ieder van de vier schrijvers heeft een eigen keuze gemaakt, maar er zit veel overlap tussen die keuzes. Pier Tolsma zet in bij ‘de Levende’, ‘de Vergevende’, ‘de Liefdevolle’ en ‘de Barmhartige’, waarbij liefde en erbarmen in één paragraaf samen worden behandeld, als begrippen die verschillend zijn maar in elkaars verlengde liggen. Voor Tolsma is barmhartigheid de manier waarop mensen Gods liefde leren ervaren, terwijl liefde meer een term is waarin wederkerigheid besloten ligt.

Ester Struikmans kiest voor ‘de Levende’, ‘de Barmhartige’ en ‘de Vergevende’, waarbij ze ingaat op de verhouding tussen barmhartigheid, genade en vergeving. Alper Alasag bespreekt ‘de Barmhartige’, ‘de Vergevingsgezinde’ en ‘de Levende’, terwijl Nora Asrami zich richt op ‘de Liefdevolle’ en ‘de Barmhartige’. Alle schrijvers cirkelen in hun keuze dus rond het begrip barmhartigheid, een eigenschap van God die natuurlijk zowel in de Koran als in de Bijbel ruim aan bod komt. Hoewel ‘de liefdevolle’ (*al-Wadoed*) één van de mooie namen van God is in de islamitische traditie, wordt door moslims minder vaak aan deze naam gere-

fereerd. Hij zit als het ware besloten in die andere zo belangrijke naam, de Barmhartige. Je zou kunnen zeggen dat voor moslims Gods liefde samenvalt met Zijn barmhartigheid.

De beroemde moslim theoloog en mysticus Al-Ghazali (d. 1111) zegt hierover in zijn behandeling van de 99 mooiste namen, dat Gods barmhartigheid volmaakt is omdat zij de behoefte van de behoeftige wil vervullen en ook daadwerkelijk vervult; en veelomvattend omdat zij zowel degenen die het verdienen als degenen die het niet verdienen omvat, deze wereld en de komende omvat, naast speciale gaven die daar bovenuit gaan. Zij is dus waarlijk en volkomen genadig.

Welke consequenties heeft bezinning op de namen van God voor de gelovigen?

Hierover zegt Nora Asrami: ‘De eigenschappen van Allah die we wel kennen, bijvoorbeeld als Al-Wadud, de Liefhebbende, en Ar-Rahmân, de Barmhartige, zijn bedoeld om ons als schepselen een sprankeling van de Schepper te laten zien.’

En: ‘Menselijke liefde kan heel intens ervaren worden, maar is maar een kleine weerkaatsing van de liefde van Allah en van Zijn Paradijs.’

Moslims kunnen van de namen van God leren hoe ze zelf zouden kunnen worden. Zonder dat een mens in Gods voetsporen kan gaan, kan hij of zij zich laten inspireren door al het goede dat God aan mensen verricht. Ook hierover heeft al-Ghazali zich geuit. Mensen kunnen volgens hem ‘gelijkvormig worden aan’ en ‘zich sieren met’ de betekenissen van Gods eigenschappen. God als Vergever ‘*al-Ghaffâr*’ is iemand die niet alleen wat lelijk en zondig is bedekt, maar ook dat wat mooi is naar voren haalt. De theoloog Miroslav Volf, die al-Ghazali aanhaalt, vertelt als illustratie van het naar voren halen van de goede eigenschappen van een ander het verhaal dat onder soefi’s de ronde doet over Jezus en de dode hond. Jezus en zijn leerlingen liepen op een dag voorbij een dode hond die langs de kant van de weg lag weg te rotten. De ene leerling zei: ‘bah, wat stinkt die hond’, de ander wendde vol afschuw zijn gezicht af, de derde wenste die hond naar de andere wereld. Jezus zei alleen: ‘wat heeft hij mooie tanden.’

Asrami noemt ook het belang van geduld en vergevingsgezindheid in haar omgang met anderen. Ook Pier Tolsma wil uit de vergevingsgezindheid van God le-

ren anderen te vergeven, en zich ‘niet storen aan iemands minder gewenste gedrag’.

De andersgelovige: overeenkomsten en verschillen

Nora Asrami ziet zowel herkenning als confrontatie in haar contacten met joden, christenen, boeddhisten, hindoes en medemoslims.

‘Herkenning in de zin dat alle gelovigen vol liefde over het Goddelijke spreken en geloven dat God het goede voor de wereld wil. En tevens herkenning in de zin dat wij als gelovigen altijd op God terug kunnen vallen en troost in Hem kunnen vinden. Confrontaties gaan met name over het elkaar respecteren in verschillen van geloofsbeleving en gedragingen; kunnen

wij van elkaar accepteren dat wij iets anders geloven en dat wij het op onze eigen manier doen?’ Pier Tolsma ziet duidelijke verschillen tussen zijn eigen geloof en dat van moslims. Daarnaast hebben beide groepen ook veel gemeen.

‘Voor moslims en christenen is God concrete werkelijkheid. Wij mogen Hem aanbidden en liefhebben. Wij mogen ons vertrouwen op Hem stellen. Door zijn levende aanwezigheid mogen wij elkaar liefhebben en mogen wij goed zijn voor elkaar.’

Oog houden voor de verschillen en de confrontatie met anderen aan durven gaan, met behoud van de door God getoonde liefde en barmhartigheid, dat is wat beide auteurs ons voorhouden.

Praktische handleiding

Jan Post Hospers is beleidsmedewerker bij de P.K.N. voor Ontmoeting met moslims.

Hoe aan de slag in de groepen?

Handleiding bij de eigenschappen.

Vooraf:

De eigenschappen van God zijn in dit themanummer zo beschreven, dat er ook goed mee gewerkt kan worden in groepen. Van elke eigenschap wordt eerst besproken wat dit betekent in het dagelijkse leven en daarna wordt de betekenis van de eigenschap in de Bijbel of de Koran toegelicht.

Met elke eigenschap kan gemakkelijk een bijeenkomst gevuld worden. Dus een serie van 3 bijeenkomsten kan, maar natuurlijk kan ook één eigenschap besproken worden.

De manier waarop een eigenschap besproken wordt hangt af van de groep:

- Is het een groep christenen? Of moslims? Of bestaat de groep uit moslims en christenen?
- Is het een bestaande groep die voor dit thema gekozen heeft? Of komt men speciaal bij elkaar rondom dit thema?
- Is het de eerste keer dat men met een dergelijk thema bezig gaat? Of is er al meer ervaring?

Bestaat de groep uit alleen moslims of alleen christenen, dan kan overwogen worden om iemand uit de andere geloofstraditie met voldoende kennis van de eigenschappen te vragen als informant.

Mogelijke opzet voor een avond:

1. Welkom en uitleg van de bedoeling
2. Kennismaking (uitvoeriger naarmate men elkaar minder kent)
3. Korte inleiding op het thema

4. Samen lezen van de ervaringsverhalen van N. Asrami en P. Tolsma
 - a. Wat herken je hiervan?
 - b. Hoe beleef je dit zelf?
 - c. Op welke punten verschilt dat?

Bij een groep die bestaat uit moslims en christenen: moslims bespreken de bovengenoemde vragen aan de hand van het verhaal van Nora Asrami. Christenen aan de hand van het verhaal van Pier Tolsma. Daarna is er gelegenheid om elkaar over en weer vragen te stellen.

5. Samen lezen van de beschrijving van de betreffende eigenschap vanuit Bijbel en Koran.
 - a. Is het duidelijk?
 - b. Wat is nieuw ten opzichte van de ervaringsverhalen?
 - c. Als je de Bijbel en de Koran op dit punt met elkaar vergelijkt, wat valt dan op?
 - d. Hoe kun je dit verklaren?
6. Conclusies
7. Hoe hebben we dit ervaren?
8. Afronding en eventueel afspraken voor een volgende keer.

Spelregels

De gespreksleider kan deze spelregels uitdelen of een exemplaar op tafel leggen ter inzage.

1. Spreek namens jezelf (ik denk/geloof...“; niet: „de kerk/de islam zegt....“).
2. Als je een vraag stelt aan iemand, zeg erbij waarom je die vraag stelt (respect voor elkaar is uitgangspunt).
3. Selecteer wat je zegt, gooi niet zomaar alles eruit.
4. Geef geen interpretatie van wat anderen zeggen, maar vraag: Wat bedoel je?
5. Wees voorzichtig met generalisaties („Iedereen weet toch, dat....“).
6. Als iemand je bejegt op een manier, die je minder prettig vindt, zeg dan wat je voelt.
7. Storingen hebben voorrang.

8. Slechts één is tegelijk aan het woord. (Leren) luisteren naar elkaar is belangrijk.
9. Als meerderen tegelijk iets willen zeggen, spreek dan af in welke volgorde men aan de beurt is.
10. Steel het gesprek niet (“Ik kan het je nog sterker vertellen...”).

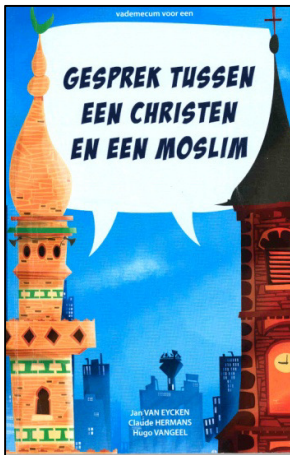
De spelregels samengevat:

Behandel de ander zoals je zelf behandeld wil worden!

Zie ook:

<http://www.pkn.nl/werkvelden/dialogue/moslims/Documents/Intertekstueel.pdf>,
p. 5-8.

Boeken

Vademecum voor een gesprek tussen een christen en een moslim, J. Van Eycken, C. Hermans, H. Vangeel, 76 bl., 2013, Uitg. Interreligieuze Dialoog van de kerk in Brussel. (www.idkb.be)

Deze brochure wil het gesprek vergemakkelijken tussen christenen en moslims over dertig uitspraken. Ze gaan over Koran, Bijbel, dogma's, gewoontes en gebruiken. Het zijn meestal ongenueanceerde beweringen, die getuigen van vooroordelen, ongenueanceerde stellingen of gewoon gebrek aan wederzijdse kennis. Enkele voorbeelden:

- Jezus werd niet gekruisigd.
- Joden en christenen hebben hun Schriften vervalst.
- Waarom erkent de Kerk Mohammed niet als profeet?
- Muziek en dans is des duivels.
- In de Bijbel wordt de profeet Mohammad al aangekondigd.

Bij elk van deze uitlatingen gaan de auteurs na waarop de uitspraak steunt, hoe deze geduid, genuanceerd of weerlegd kan worden en hoe een dergelijk discussie

siepunt tot een vruchtbaar gesprek kan leiden. Zo wordt terecht in de christelijke Bijbel Johannes hoofdst. 15 en 16 de Parakleet (*paraklètos*) uitgelegd als ‘pleitbezorger, trooster’, hetgeen slaat op de Heilige Geest en niet als ‘*perikleitos*’ de geprezene, dat volgens moslims zou slaan op Muhammad (*muhammad* is letterlijk ‘de geprezene’.)

Maar in hun ijver om dit misverstand uit de weg te ruimen, zeggen de auteurs dat de Heilige Geest maar liefst 466 voorkomt in het Oude Testament. Het Hebreeuwse woord *ruach* komt hier inderdaad veelvuldig voor maar niet als *Heilige Geest*.

Ook in Hooglied 5: 16 kan *machmadim* inderdaad niet naar Mohammad verwijzen. *Machmad*, in het Hebreeuws, is inderdaad geen eigenaam maar wel een substantief (en geen bijvoeglijk naamwoord zoals de auteurs zeggen). Het Hebreeuwse woord betekent ‘begeerte, schat, kostbaarheid’.

Om te weerleggen dat de Drie-eenheid geen veelgodendom betekent, grijpen de auteurs naar de tekst van Gen. 18, waarin drie mannen bij de eik van Mamre (afgezanten van God?) door Abraham worden ontvangen. Het argument hier is dat enkelvoud en meervoud elkaar afwisselen, als deze mannen (God, volgens de auteurs) spreken en dat dit dus een bewijs is van de Drie-eenheid in het Oude Testament. Veel exegeten zullen het hier niet mee eens zijn. Het is misschien voor moslims overtuigender als men zegt dat God één is ondanks de veelheid aan namen.

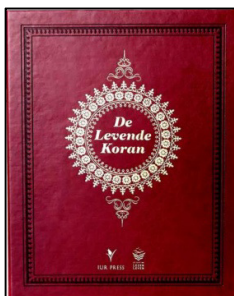
Couscous (bl. 51) wordt een typisch Marokkaans gerecht genoemd, maar het is ook typisch Algerijns en Tunesisch.

Arabieren vallen niet samen met moslims. Niet alleen Syriërs en Egyptenaren kunnen christen zijn (bl. 51), maar ook Libanezen, Irakezen, Jordaniërs om nog te zwijgen over Noord- Afrika.

De brochure is een prima initiatief en de auteurs zijn erin geslaagd om in een kort bestek veel informatie te verzamelen. Enkele details kunnen ze nog verbeteren.

Al profiterend bijvoorbeeld van reeds gedane arbeid door de publicatie van *Kruis en Halve Maan* van Colin Chapman, Amsterdam, Buijten en Schipperheijn 1996, of *G.R.E.C.: Ces écritures qui nous questionnent*, Le Centurion 1987.

– P. Reesink.

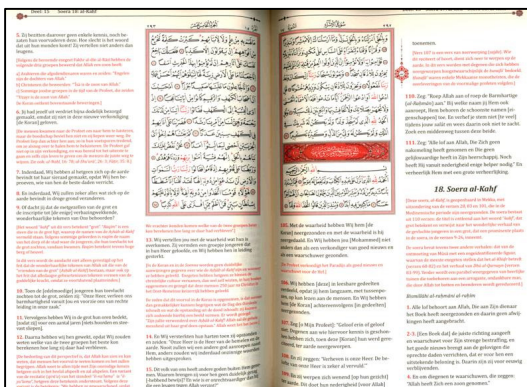
De Levende Koran, I.U.R. Press en St. Lezen Leven, Rotterdam, 2013, 608 bl, plus LXX bl. met voorwoord, inleiding over vertalingen, over openbaring van de Koran, tekststructuren, Koran en Bijbel, 3 bijlagen (namen van Allah, lijst van Profeten, kernbegrippen), index en inhoudsopgave. Prijs 15,00 euro.

“De Islamitische Universiteit Rotterdam & Stichting Lezen en Leven presenteren met trots ‘De Levende Koran’. Deze vertaalversie, met weergave van de Arabische tekst en met commentaar, toont zowel aan moslims als aan niet-moslims dat de Koran een springlevende, actuele boodschap verkondigt en zich openbaart als het woord voor vrede en saamhorigheid voor allen in de wereld.” Aldus de presentatie op de website van de I.U.R.

Het is een prachtige uitgave, waaraan vijf jaar gewerkt is door Ozcan Hidir, Fatih Okumuş en vele medewerkers, meestal van Turkse origine. Kees Mousa Hoek bewerkte de vertaling. In deze korte signalering kunnen we geen recht doen aan dit monumentale werk en noteren we hier slechts enkele kenmerken van de typografische presentatie. In een latere publicatie zullen we ingaan op de inhoud: de vertaling, de inleidingen en bijlagen.

Zoals bij elk Arabisch boek leest men van achteren naar voren en van rechts naar links. Dit geldt ook hier voor de hoofdstukken (soera’s) van de Koran. De Arabische tekst staat in nogal kleine letters in het bovenste middengedeelte van twee opengeslagen pagina’s. De Nederlandse tekst staat eromheen. Op elke bladzijde moet men eerst de linkerkolom lezen en dan de rechter.

Voorwoord, inhoudsopgave en inleiding leest men van voren naar achteren en van links naar rechts (dus ‘op zijn Nederlands’) evenals de index. De index is geordend naar de volgende thema’s: Allah, deugdzaamheid en het gebrek eraan, dienstbaarheid, dood en hiernamaals, eco-

nomie, gezin, kennis/ verstand/ denken, mens, Mohammed, ongeloof en geloof, Profeten en hun volkeren, religie, maatschappelijke aangelegenheden. Binnen elk thema staan, alfabetisch gerangschikt, bijbehorende subthema's met verwijzing naar hoofdstuk en vers. Dit maakt het zoeken nogal lastig. Het was eenvoudiger geweest alle onderwerpen alfabetisch te rangschikken van a tot z zoals bij de vertaling van J. H. Kramers.

In de vertaling worden voor de duidelijkheid toevoegingen tussen [] gezet. Uitleg, commentaar, opmerkingen staan in kleinere, rode letters. Omdat enkele verzen veel commentaar of toelichting krijgen, heeft men daar de lettertypes c. q. regelafstand moeten verkleinen (bijvoorbeeld bl. 297) zodat zowel vertaling als commentaar op één bladzijde passen corresponderend met de Arabische tekst. Dit bemoeilijkt het lezen. Enerzijds is de tafsir-uitleg een waardevolle aanvulling, die in eerdere Nederlandse uitgaven van moslims of niet-moslims ontbreekt. Anderzijds zijn het vooral tafsir-bronnen in het Turks die geraadpleegd zijn (bl. XXXVIII). Het is onduidelijk op welke Arabische bronnen deze teruggaan. Het verschilt immers nogal of men te maken heeft met *tafsîr* of *ta'wîl* uit de klassieke periode of van meer recente datum, uit de Ashari traditie of uit een meer mystieke stroming zoals Al Ghazâlî, uit het commentaar van al-Baidâwi, Zamakshari of dat van Said Nursi.

In de inleiding (bl. XII) wordt gezegd:

“Zuivere islamitische gedragsnormen houden

dan zelfs in feite in dat uitga-

ven van de Koran niet kunnen worden verkocht, doch alleen vanuit liefde kunnen worden geschonken of gegeven, in ruil voor een gebaar, een gift, een geschenk, een bijdrage van de ontvanger”. In deze zin is 15 euro inderdaad slechts een klein gebaar voor een grote gift.

– P. Reesink

Eerste soera van de Koran: al Fâtiha

Nieuwste oogst van de IUR, Islamitische Universiteit Rotterdam

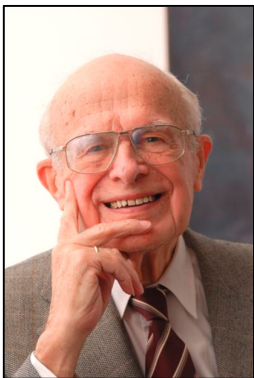
In 2012 hebben wij in *Begrip* al aandacht gevraagd voor een leerboek Islam voor de (middelbare?) school, uit het Turks vertaald door een team van de IUR. In het toen besproken eerste deel werden de praktische verplichtingen uitgelegd. Het nu verschenen tweede deel *Mijn prachtige religie. Ik leer de fundamenten van het geloof* van bijna 300 blz. op A4 formaat gaat over de zes hoofdpunten van de geloofsbelijdenis. Het is kleurig uitgegeven, met veel verhalen, in kleurendruk, veel tekeningen en plaatjes, vragen op het einde van ieder onderdeel, compleet met puzzels. Er is ook aandacht voor de argumentaties. Zo wordt er van de onzichtbare engelen gezegd: ‘Wij kunnen elektriciteit niet door kabels zien stromen of geluidsgolven in de lucht niet waarnemen. Deze voorbeelden laten ons zien dat niet alle schepselen zichtbaar zijn voor onze ogen.’ (124)

Eigenlijk over hetzelfde onderwerp, maar dan meer gericht op studenten theologie is een stevig boek over de islamitische geloofsleer Islamitische Geloofsprincipes. Een Exegese van Imâm al A’zam’s *Al Fiqh al-Akbar* (IUR Press, 2013, 250 blz.). – De *Fiqh al-Akbar* is in de korte versie een werkje in 10 korte artikelen dat wordt toegeschreven aan de grote stichter van de Hanafitische school, Imam Abû Hanîfa (gest. 767). Het is duidelijk een gevolg van debat tussen theologen, want enkele artikelen eindigen met een verkettering. Zo no. 8: ‘Wie gelooft dat hij het geloof moet aanvaarden, maar ook zegt: Ik weet niet of Mozes en Jezus wel tot de gezonden behoren, is een ongelovige.’ Naast de korte *Fiqh al-Akbar* zijn er ook langere: 27 artikelen van de *Wasiyat Abi Hanifa* en 29 artikelen onder de naam *Fiqh Akbar II*. Deze werken zijn ook vaak het begin geworden voor een vervolgwerk over theologie, waar anderen dan weer commentaar op geven. Hier wordt het commentaar vertaald van Abu al-Muntaha al-Maghinasawi (uit West-Turkije, rond 1600), die er ook weer iets oudere teksten van ‘Ali al-Qârî in verwerkte. Veel aandacht wordt hier besteed aan de uitleg van antropomorfe termen: God ziet, zit op de troon, maar niet zoals wij, mensen, zien of zitten. Dit is een degelijk filosofisch-theologisch werk.

Meer actueel is een derde nieuwe publicatie: Ahmed Akgündüz en Ertuğrul Gökçekuyu, *De Rotterdamse Islamdebatten* (IUR Press, 2013, 181 blz.). Uit de periode 2004-2007 vinden we hier een aantal lezingen die op de IUR gehouden

zijn. Het begint met het islamdebat na de moord op Theo van Gogh. Over de vraag dus of de islam in Nederland thuis hoort, zich aan kan passen, respect toont voor andere religies, vrouwen, radicalisme kan tegen gaan. Een thema als Islam en homoseksualiteit komt ook ter sprake. Wat moeizaam soms: blz. 78: 'We kunnen homoseksualiteit niet respecteren, doch we moeten homoseksuele mensen respecteren die in een bepaald land leven.' Dit is de opmaat tot acht afspraken in het 'Sociale charter van Rotterdam' die op 79-80 worden geciteerd. Blz. 111-139 geven de lezingen van een conferentie over vrouwenbesnijdenis uit 2007. Özcan Hıdır, geboren in Turkije, studie in Arabië, vertelt dat hij pas voor het eerst in Nederland een serieus gesprek hierover hoorde, omdat het eigenlijk alleen in Afrikaanse landen als Somalië, Soedan en Egypte gebruikelijk is. Het is volgens hem ook helemaal niet gebaseerd op islamitische voorschriften. Daarnaast gaat de IUR voort met de vertaling van geschriften van Said Nursi en is er een prachtige uitgave van een Koranvertaling met commentaren verschenen, die hierboven is gesignaleerd.- Karel Steenbrink

Van her en der

In Memoriam Dirk Cornelis Mulder

(5.10.1919- 20.1.2014)

Moderator binnen kerken en tussen religies

Op 20 januari 2014 overleed prof. mr. dr. D.C. Mulder. In kerkelijke en universitaire kringen vooral bekend met zijn voorletters D.C. Mulder of voornaam Dick Mulder. Zijn vrouw Catharina Parmentier was hem in juli 2009 voorgestaan. Ze waren 64 jaar getrouwd. Op 28 januari hebben velen samen met hun zeven kinderen en dertien kleinkinderen afscheid genomen van Dick Mulder in de aula van de Nieuwe Ooster-begraafplaats in Amsterdam. De oud-secretaris van de Raad van Kerken in Nederland Ds. Ineke Bakker onderstreepte zijn betekenis voor de kerken in Nederland, voor de Wereldraad van Kerken, voor de weten-

schap en voor de interreligieuze dialoog. In dit In Memoriam benadrukken we het laatste aspect.

Beginjaren , India en Indonesië

Dick Mulder werd in Leiden geboren. Als tienjarige ging hij naar het gymnasium en als zestienjarige werd hij student aan de VU. Hij studeerde rechten en theologie. Omdat hij in dienst van de gereformeerde zending naar Indonesië zou gaan, legde hij zich, 1947-48 speciaal toe op de studie van islam en hindoeïsme vanuit het Henry Martyn Institute of Islamic Studies, toen nog in Srinagar, thans in Hyderabad in India. Aan de VU studeerde hij Arabisch met het oog op zijn proefschrift over Openbaring en rede in de islamitische filosofie van al-Farabi tot Ibn Rusd (24 nov.1949). In die periode werd in Nederland fel gedebatteerd over Indonesië. Omdat zijn promotor S.U. Zuidema enkele leiders van de gereformeerde zending vanwege hun begrip voor het Indonesisch nationalisme voor landverraders had uitgemaakt, weigerden die op het promotiediner te komen. In 1950 vertrokken de Mulders naar Indonesië. Mulder gaf zowel aan kerkelijke opleidingen als aan staatsuniversiteiten in Yogyakarta en Djakarta colleges theologie en westerse- en islamitische filosofie. In die periode publiceerde hij veel in het Indonesisch.

Van 1-9 April 1959 nam Mulder samen met de hervormde islamoloog Arend van Leeuwen deel aan een studieconferentie in Asmara , Eritrea over: *The Christian Faith and Contemporary Middle Eastern World*. Zijn ontmoeting daar met bisschop Kenneth Cragg, auteur van het baanbrekende boek *The Call of the Minaret*, zou een blijvend stempel zetten op zijn denken over de islam. Op deze conferentie werd de gereformeerde zending uitgenodigd mensen naar Pakistan te zenden, omdat Indonesië geen nieuwe Nederlanders toeliet vanwege het conflict over Nieuw Guinea. Nog in 1959 brachten Mulder en medicus Bol een verkennend bezoek aan Pakistaanse kerken en zendingen.

VU, Moslims in Nederland , Raad van Kerken en Wereldraad

In 1965 werd D.C. Mulder de eerste hoogleraar godsdienstwetenschap aan de VU en van 1972-1976 ook in Kampen. Aan de V.U. nam hij veel taken op zich, onder meer die van conrector van 1979-1981. In de gereformeerde zending was

hij eerst voorzitter van het Pakistan orgaan (1967-1974) en daarna van het Centraal Orgaan van (1974-1983). Niet alles lukte in die periode. Een door Mulder geleide landelijke gespreksgroep van Joden, Christenen en Moslims liep vast. Joodse deelnemers haakten af toen moslims geen kwaliteit leverden. In 1976 bepleitte hij bij de synode de benoeming van J. Slomp, toen nog verbonden aan het *Christian Study Centre* in Pakistan, als functionaris voor de ontmoeting met moslims. Een protestantse primeur in Europa. Reeds vanaf 1974 was aan katholieke zijde Witte Pater Piet Backx vrijgesteld met een vergelijkbare opdracht. Samen met onder meer P. Backx en D. Bakker vroeg hij kerkelijke aandacht voor de moslim gastarbeiders uit Turkije en Marokko.

Op 14 december was Mulder hoofdspreker en dagvoorzitter van een door de Nederlandse Zendingsraad georganiseerde eerste conferentie over “Moslims en christenen in Nederland”, met ruim tachtig deelnemers uit het hele land. Onder hen enkele moslims. Mulder wilde niet spreken over moslims zonder hen. De organiserende commissie bleef actief en werd in 1978 omgedoopt tot Werkgroep Islam van de nieuwe sectie Wereldgodsdiensten van de Raad van Kerken in Nederland. Mulder werd voorzitter van deze sectie.

Toen in 1983 Mulder voorzitter werd van de Raad van Kerken kreeg Jan van Lin de leiding van de Sectie onder intussen een nieuwe naam: Interreligieuze Ontmoeting (zie *Begrip*, jg 39, nr. 3 bl. 150-151). In het zelfde jaar als genoemde grondleggende vergadering in 1974 begon Pater Backx met de publicatie van *Begrip Moslims Christenen*.

In 1976 ging Mulder samen met Backx naar een door het Vaticaan belegde conferentie in Mödling in Oostenrijk, over hoe de kerken zouden moeten reageren op de nieuwe presentie van moslims in West-Europa. Zijn boek *Ontmoeting van gelovigen. Over de dialoog tussen aanhangers van verschillende religies*, van slechts honderd bladzijden, 1977, zou velen tot leidraad dienen. Intussen was Mulder sedert 1973 eerst lid en later voorzitter van de *Sub-unit for Dialogue with People of Living Faiths and Ideologies* van de Wereldraad van Kerken in Genève. Deze sub-unit onderhield behalve met moslims ook contacten met hindoes, joden en boeddhisten. Van de vele conferenties die hij in die hoedanigheid leidde moet die in Colombo 1982 worden vermeld. Vanwege moslim kritiek op christelijke hulpverlening bij onder meer rampen in landen met een moslim meerder-

heid, als zou deze hulp misbruikt worden voor proselitisme, stelde de Wereldraad voor voortaan nauw samen te werken. Onder leiding van Mulder werden afspraken gemaakt in Colombo. Het moslimwantrouwen geuit tijdens deze ontmoeting maakte dat het de zwaarste conferentie ooit werd, die hij, naar eigen zeggen, moest voorzitten (zie *Begrip* nummer 63).

In december 1979 organiseerde de Wereldraad een conferentie in Mombasa over Christian Presence and Witness in Relation to Muslim Neighbours. Van de ruim honderd deelnemers waren vijftientig rooms-katholiek. Blijkens zijn inleiding op de Nederlandse vertaling van *De dialoog tussen christenen en moslims*, van Witte Pater Maurice Borrmans (1984) was Mulder een groot voorstander van oecumenische samenwerking inzake de ontmoeting met moslims. In 1989 trad Mulder als voorzitter van de Raad van Kerken op tijdens de Palestijnendag in Den Haag, een initiatief van de VN. Voorafgaand aan deze opmerkelijke daad had de Raad zich uitgesproken voor een dubbele solidariteit, zowel met het Joodse volk als met de Palestijnen. Dit door sommigen bekritiseerde optreden was het begin van een definitieve wending binnen de Nederlandse kerken naar een meer evenwichtige visie en benadering inzake het conflict in het Midden Oosten. Onder zijn leiding werden contacten gelegd met de *Middle East Council of Churches* en drie gezamenlijke studieconferenties over de bestaande spanningen gehouden op Cyprus, in Oegstgeest en in Amman.

Professor D.C. Mulder werd niet bekend vanwege zijn grote geleerde werken, hoewel de lijst van zijn publicaties aanzienlijk is, maar vooral als een vriendelijke en geduldige, soms geestige en handige, maar altijd besliste en weloverwogen moderator, dat wil zeggen een leider en bestuurder, die kerken en zendingen, commissies en conferenties in beweging zette en op het spoor hield van het rijk van God, dat meer omvat dan het christendom. Velen zullen hem daarvoor dankbaar blijven, niet in de laatste plaats de schrijver van bovenstaande regels.

- Jan Slomp.

Zie over zijn wetenschappelijke betekenis *Religies in Nieuw Perspectief*, aangeboden aan Dr . D. C. Mulder, bij zijn afscheid van de Vrije Universiteit, onder

redactie van R. Bakker, R. Fernhout, J.G. Gort en A. Wessels . Kampen, Kok, 1985, 176 blz.

In memoriam Henk Vroom

De verdiensten van Henk Vroom op het vlak van samenwerking tussen mensen met verschillende godsdienstige en culturele achtergronden zijn bijzonder en talrijk. Zijn wetenschappelijke visies vallen daarbij op, maar vooral ook zijn inzet om mensen bij elkaar te brengen van mens tot mens.

Van 2000 tot 2012 werkte ik samen met Henk in de Beraadgroep Interreligieuze Ontmoeting van de Raad van Kerken in Nederland. Als voorzitter van de Beraadgroep initieerde Henk tal van interreligieuze activiteiten tussen joden, christenen, moslims, hindoes en boeddhisten. Veel van deze activiteiten waren succesvol en kregen navolging door de tact en instelling van Henk. Hij wees steeds op het positieve effect van de samenwerking tussen diverse godsdienstige en culturele gemeenschappen in ons land op de cohesie binnen de samenleving, de acceptatie van de gemeenschappen en de bijdrage van de gemeenschappen aan de samenleving. Henk Vroom wist hoe hij mensen met verschillende achtergronden bij elkaar kon brengen en houden. Vanuit zijn openheid luisterde hij naar het erfgoed van anderen, maar deelde altijd ook eerlijk zijn eigen erfgoed aan anderen mee. Het was namelijk zijn opvatting dat in de dialoog mensen van verschillende geloofsovertuigingen bereid moeten zijn overeenkomsten te erkennen, een aantal verschillen op te vatten als elkaar aanvullende aspecten en de echte verschillen te respecteren. Henk Vroom liet mensen van verschillende tradities samenkomen om ze aan te sporen tot samenwerking zowel op landelijk als lokaal vlak, in zorginstellingen, bij maatschappelijke projecten, enz. Henk schroomde daarbij niet de moeilijke vragen op de agenda te zetten, zoals de vraag naar geweld in religies, de moeizame integratie en participatie. Daarmee bracht Henk Vroom de interreligieuze dialoog ook in het vizier van het landelijke debat over de multiculturele samenleving. Samen met Henk trokken we er op uit. Samen gingen we op interreligieus pad. Zo overhandigden we een brochure over gezamenlijke interreligieuze vieringen in een volle Grote Kerk van Breda aan bisschop Muskens, presenteerden we samen een brochure over geweld in religies

in de kazerne midden tussen de militairen, spraken we over meditatie en sociale verantwoordelijkheid met boeddhisten in een spiritueel centrum vlak bij het Binnenhof en legden we aan humanisten in het Utrechtse Akademiegebouw uit wie er nu eigenlijk aan wie is overgeleverd. Henk maakte zich het voorbije decennium sterk voor de oprichting van een nationale raad van religies en levensbeschouwingen. Die kwam er niet. Wat er wel kwam, mede dankzij Henk, waren informeel overleg en ontmoetingen tussen vertegenwoordigers van godsdiensten en levensbeschouwingen, veelvuldig, gedegen, respectvol en vruchtbaar. Beste Henk, bedankt dat ik 12 jaar met je mocht optrekken in interreligieus Nederland. Ik heb veel van je mogen leren. A Dieu!

Berry van Oers, Beraadgroep Interreligieuze Ontmoeting, secretaris Raad van Kerken in Nederland

N.B. Meer over H. Vroom: zie

<http://www.interreligieuzewerkplaats.nl/2014/01/20/henk-vroom-overleden> en <http://www.nieuwswij.nl/nieuws/henk-vroom-overleden>

In memoriam Willem A. Bijlefeld (1925- 2013)

Willem A. Bijlefeld, voormalig deken van het Hartford Seminary, was niet alleen een internationaal bekende academicus, hij was ook een groot voorstander van de interreligieuze dialoog.

Hij werd op 8 mei 1925 geboren in Nederlands Indië, waar zijn vader, Jan Bijlefeld, zendeling was. Vanwege de oorlog moest Wim op negenjarige leeftijd terug naar Nederland. Tijdens de oorlog dook hij onder bij een boerenfamilie. Toen tegen het einde van de oorlog zijn twee broers de boerderij verlieten, werden ze door de Duitsers gedood. Wim hield er een trauma aan over. Hij hervatte zijn studie in Groningen, werd pastor voor de Indonesische studenten, haalde zijn doctoraat in theologie met focus op islam studies. Na bevestiging in de N.H. Kerk studeerde hij Arabisch en trouwde met de dochter van de professor Arabisch, Ineke, in 1950.

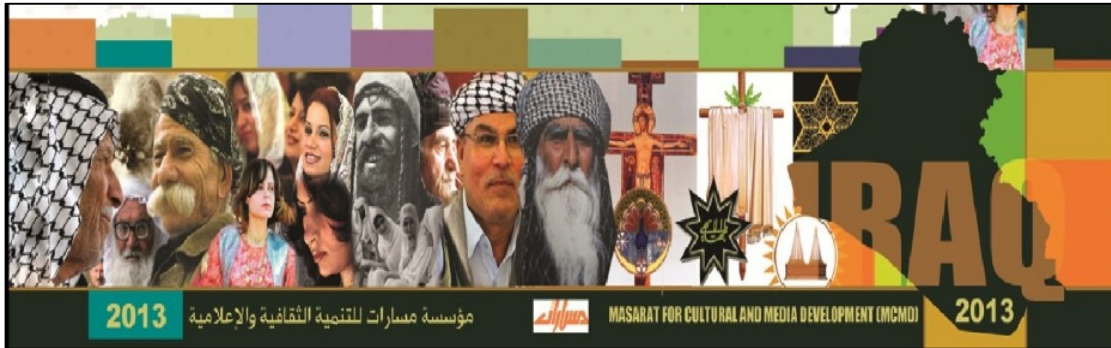
Na enige jaren gedoceed te hebben in Leiden werd hij in 1958 door de Wereldraad van Kerken uitgezonden naar Nigeria, Afrika, om de relaties tussen christenen en moslims te verbeteren. Hij leerde mensen van verschillende culturen naar elkaar te luisteren en elkaar te respecteren. Zijn werkveld verlegde zich naar de interreligieuze dialoog. Hij ging terug naar Connecticut, V.S., waar hij van 1966 tot 1990 doceerde aan het Hartford Seminary. In 1974 richtte hij het MacDonald Center op voor de studie van islam en relatie-opbouw moslims christenen. IN 1977 ging het centrum een partnership aan met de Nationale Raad van Kerken vna Christus in de Verenigde Staten. Hartford was het eerste seminarie met een Ph. D. opleiding voor islam studies. Hij wilde de islam presenteren aan christenen en het christendom aan moslims. Hij was niet uit op de bekering van moslims tot het christendom want dit zou moslims vervreemden van hun familie en hun gemeenschap.

Hij werd deken van de faculteit. Yvonne Haddad, een van zijn oud-leerlingen en nu professor in George Town University, zei dat hij religies bestudeerde met empathie, zonder een oordeel te vellen. Beilefeld blies nieuw leven in *The Muslim World* en was 24 jaar lang de eindredacteur. Hij was een wandelende encyclopedie en moslims dachten dat hij een van hen was. Ondanks de hitte in Nigeria en in Vermont, waar hij zich na 1990 terugtrok, ging hij altijd gekleed in pak met stropdas. Als predikant had hij een stentorstem maar eenmaal van de preekstoel afgedaald, kon hij met iedereen goed omgaan. Tijdens zijn vele spreekbeurten benadrukte hij de overeenkomsten tussen islam en christendom zonder de verschillen te verdoezelen. De meeste conflicten gaan niet over religie, zei hij altijd, maar over olie en geld. Hij was een warme en gastvrije persoonlijkheid volgens de getuigenis van honderden gasten die hij vaak trakteerde op een kleurrijke rijst-tafel en prachtige foto's. - P. Reesink

Delegatie uit Iraq

In februari ontving de staf van het Pauselijk Instituut voor Islamitische en Arabische Studies een Iraakse delegatie. Deze afvaardiging, die in Irak de dialoog tussen christenen en moslims bevordert, bezocht eerst de Heilige Stoel. Aan het hoofd stonden Amîr Jaje, vice-provinciaal van de dominicanen in de Arabische wereld en directeur van de Baghdad Academy voor menswetenschappen, en Dr.

Sa`ad Salloum van de N.G. O. *Masarat* voor cultuur- en media-ontwikkeling

(www.masaratiraq.org).

Zij werden vergezeld door een shaykh, Sabiër, de nederlandse dr. Thirsa de Vries van Pax Christi, die in Irak werkt en een stagiaire. Deze kleine organisatie met aan het hoofd een katholieke priester, een soenni moslim, en een sji'itische moslim, streeft naar gelijkheid van burgerrechten voor alle Iraakse minderheden. Hun methode verdient aandacht. Twintig mensen van verschillende culturen en religies krijgen een gedegen opleiding over mensen- en burgerrechten. Op hun beurt vormen zij weer twintig andere jongeren met hetzelfde doel. Er vond een vruchtbare uitwisseling plaats tussen de staf van PISAI en de Iraakse delegatie.

Religieuze traditie en het Israëliësch-Palestijns conflict

Op 14 januari 2014 verdedigde Janneke Stegeman het proefschrift *Decolonizing Jeremiah: Identity, Narratives and Identity in Religious Tradition*, promotores: prof. E. Talstra, prof. J.H. de Wit.

Het Israëliësch-Palestijns conflict is geen religieus conflict, maar religie speelt een rol van toenemend belang – zowel ten kwade als ten goede. In het proces van ontwikkeling en doorgave van religieuze traditie is conflict een belangrijke factor: de Oud-Testamentische tekst Jeremia 32 bijvoorbeeld is ontstaan als gevolg van felle Judeese debatten om land. Het hoofdstuk is dan ook geen recept voor conflictoplossing, maar weerspiegelt zelf conflicten.

Janneke Stegeman heeft de ontwikkeling van religieuze identiteit in wisselwerking met conflict onderzocht. Ze heeft dat gedaan door processen van identiteits-

vorming te analyseren in Jeremia 32 en de geschiedenis van uitleg van die tekst, inclusief hedendaagse interpretaties in de context van het Israëliisch-Palestijns conflict.

De Zionistische interpretatie identificeert zich vaak met de dominante stem van terugkerende ballingen in het hoofdstuk, en rechtvaardigt op die basis landclaims. Veel Joodse Israëliërs zien in het hoofdstuk hun familiegeschiedenis weerspiegeld, terwijl veel Palestijnse Christenen zich tegen de tekst verzetten. Stegeman maakt duidelijk dat de tekst geen basis kan zijn voor landclaims. Integendeel, op basis van de ambiguïteit, gelaagdheid en veranderlijkheid van religieuze traditie bepleit zij dat deel uit maken van die traditie vraagt om gevoeligheid voor ethische vragen en minderheidsstemmen, in het besef dat er geen pure tekst of absolute waarheid is om toevlucht in te zoeken.

Katholieken en moslims op pelgrimstocht naar Jeruzalem

Van 2 tot 8 maart 2014 ondernamen vijftien moslims en katholieken uit Brussel een pelgrimstocht naar Jeruzalem.

De reis werd georganiseerd door IDkB (Interreligieuze Dialoog van de Kerk in Brussel : katholieke partner), VOEM (Vereniging voor Ontwikkeling en Emancipatie van Moslims: moslimpartner) en FEMMA (interculturele partner). Alle deelnemers kwamen uit Brussel.

De reis deed recht aan de drie Abrahamitische godsdiensten. In de Joodse wijk werd de groep rondgeleid door een Joodse gids; de christelijke plaatsen werden van duiding voorzien door een christen; terwijl een moslimgeleerde zowel de Rotskoepel als de Al Aqmoskee toonde. Je zag en voelde echter dat de Israëli-sche veiligheidsdiensten overal aanwezig zijn.

Na een vertraging van vier uur wegens ondervraging in de luchthaven van Tel Aviv, startte het bezoek met de Via Dolorosa. Dat was de gelegenheid om aan moslims uit te leggen wat christenen bedoelen met Jezus' lijden en zijn titel Zoon Gods. Langs drukke soeks bereikten de pelgrims de Heilig-Grafkerk, waar enkelen geduldig aanschoven om de graftombe binnen te gaan. Aan de ingang werd kennisgemaakt met een lid van de islamitische Nusaybah familie, die reeds enkele eeuwen de sleutels van de kerk beheert. De afdaling van de Olijfberg was een

ander sterk moment met onder meer de plek van Jezus' hemelvaart: een herdenkingsmonument dat islam en christendom verenigt. Dat is eveneens het geval met Maria's graf: het altaar en de gebedsruimte getuigen van spirituele verbondenheid. Onderweg naar de Hof van Olijven ontvouwde zich de grootste Joodse begraafplaats ter wereld: wie dicht bij de stadsmuur begraven ligt, verrijst volgens de overlevering het eerst. Voldoende reflectiestof dat door enkele citaten uit Bijbel en Koran extra diepgang kreeg.

Naast de vele religieus geladen plaatsen, had de groep ook oog voor de levenssituatie van de Arabische bevolking. De groep Rabbis for Human Rights maakte de voor buitenstaanders verborgen tragedie van het Israëliëse nederzettingenbeleid zichtbaar. Nationalistisch-Joodse families doen er alles aan om een aantal huizen onrechtmatig in bezit te nemen, ook al kunnen Palestijnen eigendomsdocumenten voorleggen. "Anderzijds, vervolgde de rabbijn, zorgen opgravingen op historische sites ervoor dat Palestijnse eigendommen onteigend worden of dat er geen bouwvergunningen worden afgeleverd". De rabbijn was van mening dat historisch belangrijke ruïnes, ook uit Israël's rijke verleden, het recht op wonen niet mogen teniet doen. Een avondgesprek met drie leden van de vrouwenbeweging Center for Jewish Christian Relations, elk met een andere religieuze overtuiging, was een tweede inspirerende ontmoeting. Zij maken mensen bewust van de kracht van geweldloze conflictoplossing bij maatschappelijke conflicten.

In Bethlehem herinneren drie vluchtelingenkampen aan het recht op terugkeer naar het dorp van oorsprong. Veel aandacht kreeg ook de Geboortekerk waar de katholieke delegatie Adeste Fideles zong, in het Herdersveld gevolgd door Jezus is de goede herder. Nadien reed de bus even de woestijn in om het byzantijnse rotsklooster Mar Saba te bewonderen.

In Jeruzalem is elke vrijdag een interreligieuze ervaring. De moslimpelgrims namen deel aan het middaggebed in de Al Aqsa moskee. Om drie uur sloten de christelijke bedevaarders zich aan bij de Kruisweg. Wie bij valavond langs de Klaagmuur wandelde, kwam onder de indruk van gejuich van Joden die de sabbat als een koningin ontvangen. De Brusselse groep had oog voor die multicultu-

rele combinatie van geloofsuitdrukkingen. Daarvan getuigde ook de keuze van het katholieke pelgrimshuis Abraham House, waar moslimkoks halal voedsel klaarmaakten en je 's ochtends gewekt wordt door klokkengelui en minarettoproep. Deze eerste gemengde pelgrimsreis was dan ook op vele vlakken een unieke gebeurtenis.

- Jan Van Eycken

Interreligieuze Dialoog van de Kerk in Brussel (IDKB)

De deelnemers voor de muur in Bethlehem